

KIVELÄN SAIRAALA^N KÖYHÄINTALON LASARETTI

RAKENNUSHISTORIASELVITYS RAK 5

arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök

KIVELÄN SAIRAALA^N

KÖYHÄINTALON LASARETTI

Theodor Höijer 1873, Ricardo Björnberg 1899

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

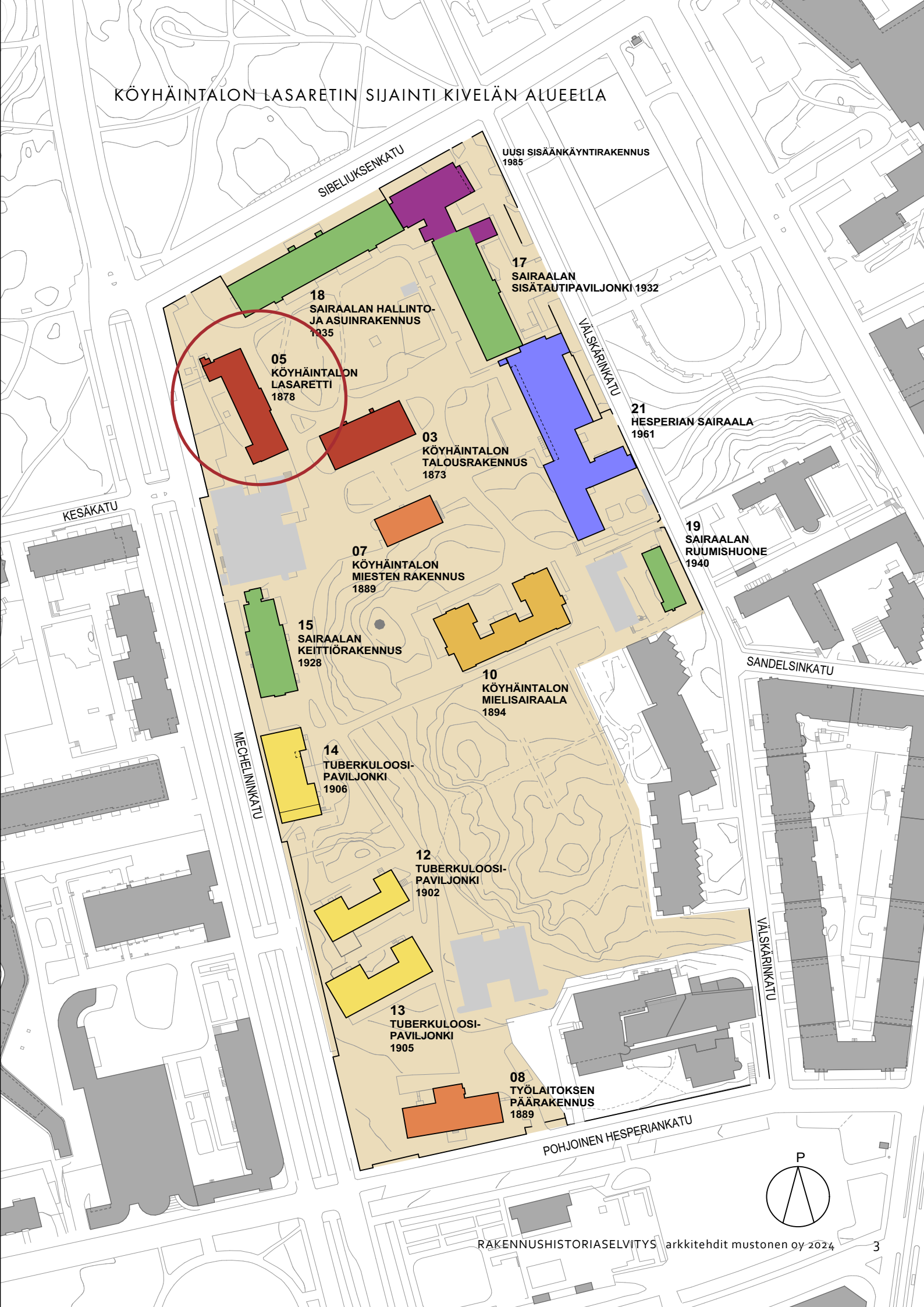
arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
Selvityksen lähtökohdat	4
1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN	6
1.1 Köyhäintalovaihe	6
1.2 Sairaalavaihe	9
1.3 Kivelän alue ja Köyhäintalon lasaretti	13
2 KÖYHÄINTALON LASARETTIN VAIHEET	16
2.1 Köyhäintalon rakentuminen	16
2.2 Köyhäintalon Lasaretti v.1878	17
2.4 1900-L vaihteen laajennusvaiheet	18
2.5 Merkittävät myöhemmät muutosvaiheet	19
2.3 Arkkitehti Carl Theodor Höijer	20
3 ULKOARKKITEHTUURI	22
3.1 Alkuperäinen ulkoarkkitehtuuri	22
3.2. 1800–1900-l. Vaihteen laajennusvaiheet	24
3.3. Myöhemmät julkisivumuutokset	26
3.4. Julkisivujen nykytilanne	34
4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI	38
4.1 Alkuperäinen pohjaratkaisu ja sisätilat	38
4.2 Sisätilat ja säilyneisyys	42
4.3 Sisätilojen nykytilanne	46
6 ARVOT JA ANALYYSI	56
7 LÄHTEET	58

KÖYHÄINTALON LASARETTIN SIJAINTI KIVELÄN ALUEELLA

SIBELIUKSENKATU

UUSI SISÄÄNKÄYNTIRAKENNUS
1985

17 SAIRAALAN
SISÄTAUTIPAVILJONKI 1932

18 SAIRAALAN HALLINTO-
JA ASUINRAKENNUS
1935

05 KÖYHÄINTALON
LASARETTI
1878

03 KÖYHÄINTALON
TALOUSRAKENNUS
1873

21 HESPERIAN SAIRAALA
1961

KESÄKATU

07 KÖYHÄINTALON
MIESTEN RAKENNUS
1889

19 SAIRAALAN
RUUMISHUONE
1940

15 SAIRAALAN
KEITTIÖRAKENNUS
1928

10 KÖYHÄINTALON
MIELISAIRAALA
1894

SANDELSINKATU

MECHELININKATU

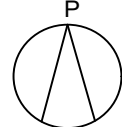
14 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1906

12 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1902

13 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1905

08 TYÖLAITOKSEN
PÄÄRAKENNUS
1889

POHJOINEN HESPERIANKATU

SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

SELVITYKSEN KOHTEET

Selvitystyön kohteena on ollut Kivelän sairaala-alueen ennen 2000-lukua valmistunut rakennuskanta.

Erilliset selvitykset on laadittu seuraavista kohteista:

- Köyhäintalon päärakennus v. 1873 (Rak 03)
- Köyhäintalon Lasaretti v. 1878 (Rak 05)
- Työlaitoksen Miesten rakennus v. 1889 (Rak 07)
- Työlaitoksen päärakennus v. 1889 (Rak 08)
- Mielisairaalarakennus v. 1894 (Rak 10)
- Tuberkuloosipaviljongit v. 1902, 1905, 1906 (rak 12, 13 ja 14)
- Keittiörakennus v. 1928 (Rak 15)
- Sisätautiosasto sekä Hallinto- ja asuinrakennus v. 1932 ja 1935 (Rak 17 ja 18)
- Ruumishuone- ja kappelirakennus v. 1940 (Rak 19)
- Hesperian sairaala v. 1961 (Rak 21)

Asemakaava ja suojelu

Selvitystä laadittaessa vuonna 2024 Kivelän sairaala-alueen asemakaava oli peräisin 1990-luvulta. Selvitys on laadittu asemakaavoitustyön tarpeisiin. Kaikkia selvityksen rakennuksia koskien suojelumääräykset tulevat tarkentumaan. Kohteet ympäristöineen ovat merkittävä osa köyhäinhoidon ja sairaaloiden historiaa Helsingissä sekä rakennushistoriallisesti arvokkaita.

SELVITYSTYÖ JA SEN TEKIJÄT

Selvitystyö

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu Kivelän alueen ja sen rakennusten kaava- ja tarvesuunnittelua sekä päätöksentekoa varten. Selvitysten pääpaino on ollut rakennuksen säilyneisyyden, ominais-

piirteiden ja arvojen määrittämisessä. Tuberkuloosipaviljongeista (rak 12, 13 ja 14) tehty rakennushistoriaselvitys on muita tarkempi rakennusosien ajoituksen suhteen. Muiden rakennusten kohdalla rakennusosakohdainen ajoitus on tehty kevyemmin.

Tekijät

Rakennushistoriaselvityksen on laatinut riippumattomana konsulttityönä Arkkitehdit Mustonen Oy. Selvityksen tekoon ovat osallistuneet arkkitehdit Olli Heilasvuori, Katja Savolainen, Riikka Koivula, Netta Böök ja arkk. yo. Roope Mustonen.

Tilaaaja ja ohjausryhmä

Selvityksen on tilannut Helsingin kaupunki, maankäyttö- ja kaavoitusosaston sekä rakennetun ympäristön osastojen yhteistilauksena. Yhteyshenkilönä on ollut arkkitehti Karoliina Periäinen.

Selvitystyötä on ohjannut ohjausryhmä, johon kuuluvat Sakari Mentu (arkkitehti, Asemakaavoitus), Santeeri Nuotio (arkkitehti, Asemakaavoitus), Karoliina Periäinen (projektiarkkitehti, Tilat-palvelu), Oula Rahkonen (maisema-arkkitehti, Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu) ja Anne Salminen (tutkija, Helsingin kaupunginmuseo).

Lähdeaineisto

Tärkeimpinä lähteinä ovat olleet alkuperäiset ja varhaisten muutosvaiheiden piirustukset, joista vanhimmat löytyvät Helsingin kaupunginarkistosta ja uudemmat Helsingin rakennusvalvonnan ja Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkistoista. Vanhoja valokuvia on löytynyt erityisesti Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista, joitain myös Museoviraston ja Arkkitehtuurimuseon kokoelmista. Kirjallisista lähteistä keskeinen on ollut *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia* vuodelta 1968.¹

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al., 1968.

→ Kivelän sairaala-
alue ilmakuvas-
saa vuonna 1969, jol-
loin kaikki nyt sel-
vityksen alaisena
olevat rakennuk-
set oli rakennettu.
HKP

Viimeisimpien vuosikymmenten muutosvaiheet ovat paikoin jääneet dokumentoimatta. Näiden osalta tiedot selvityksessä ovat vajavaiset ja tilanne vaihtelee rakennuksittain.

Tarvittavat lisäselvitykset

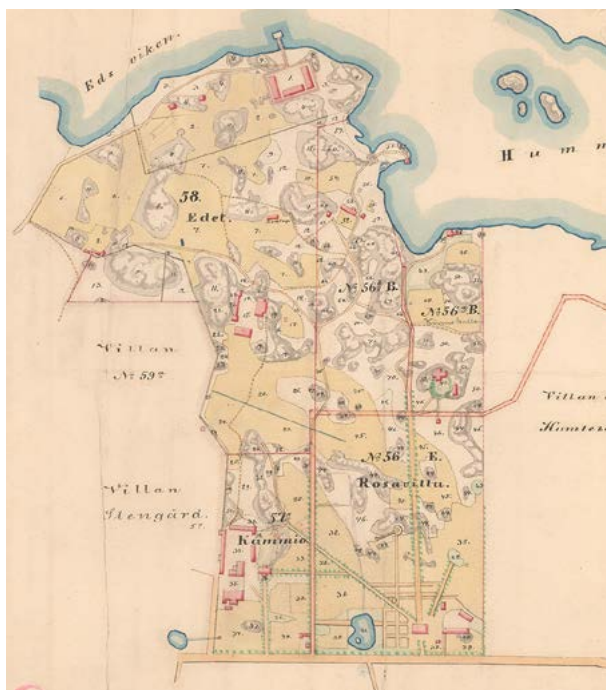
Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu kaava-suunnittelua ja päätöksentekoa varten. Rakennushistoriaselvityksiä on täydennettävä tarvittaessa,

kun rakennuksissa lähdetään suunnittelemaan laajempia korjaus- ja muutostöitä tai lupakynnyksen ylittäviä toimenpiteitä. Selvitysten tarkennusvaiheessa käydään, väritutkimuksia ja rakenneavauksia hyödyntäen, tarkemmin läpi julkisivujen ja sisätilojen sekä niiden rakennusosien ja pintamateriaalien säilyneisyys. Analyysiä ja arvotusta tarkennetaan tutkimusten perusteella.

1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN

Seuraavilla sivuilla esitetään tiivistelmä Kivelän sairaala-alueen rakentumisesta, jotta tässä selvityksessä käsiteltävä rakennus asettuu kontekstiinsa. Päälähteenä alueen rakentumisen historiasta on käytetty vuonna 1968 julkaistua *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historiaa* ja Loci Maisema-arkkitehdit Oy:n laatimaa *Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitystä* vuodelta 2012.

Alueella on rakennuksia melkein kaikilta vuosikymmeniltä aina vuodesta 1873 alkaen, ja suunnittelijoina on toiminut useita eri arkkitehteja. Heidän piirtämänsä rakennukset heijastavat oman aikansa rakennustekniikkaa ja köyhäintalo- ja sairaalarakentamisen vaatimuksia mutta myös tuolloisia arkkitehtuurin tyyli-irvityksiä.

↑ Vuonna 1872 laadittuun karttaan on piirretty Edet-huvilan tontille punaisella Kivelän köyhäintalon ensimmäiset rakennukset. Vasemmassa alakulmassa on Kammion huvila. Karta öfver staden Helsingfors underlydande villorna Kammio, Edet... . C. Reuter. HKA.

1.1 KÖYHÄINTALOVAIHE

Vaivaistenhoidosta vastasivat alkuun seurakunnat, kun taas työkykyisille kerjäläisille ja irtolaisille valtio rakensi pakkotyölaitoksia. Köyhäinholitolainsäädäntöön työlaitokset ilmaantuivat vuonna 1817: seurakuntia kehoitettiin perustamaan työkykyisille avuntarvitsijoille työhuoneita käsityömaisen työntöön tukemiseksi. 1860-luvun katovuodet ja nälänhätä johtivat säädösten uudelleenarvioimiseen. Tässä vaiheessa myös Helsinkiin ryhdyttiin ajamaan ajanmukaista köyhäintaloa. Vuoden 1879 vaivaishoitoasetus selvensi, että kuntien oli huolehdittava niistä, joista ei kukaan huolehdi ja jotka eivät kykene työhön, mutta työkykyisten tuli tehdä avun vastineeksi työtä. Näin köyhäinhoidon tehtävät ymmärrettiin 1920-luvulle saakka.¹

KÖYHÄINHOITO HELSINGISSÄ

Helsingissä alkoi seurakunnallinen, järjestetty köyhäinhoito vuonna 1815. Köyhäintalo toimi keskustan tuntumassa Kruununhaassa, mutta hoidokkien määrän jatkuvasti kasvaessa uusi köyhäintalo todettiin jo 1830-luvulla välttämättömäksi.²

SIJOTUS KAUPUNGIN ULKOPUOLELLE

Oli pitkällisen prosessin tulosta, että köyhäintalo päättyi Kivelään, joka ei tuolloin ollut Helsingin kaupungin alueella. Maaseutusijainnilla nähtiin kyllä monia etuja: laitoksen rakentaminen ja ylläpito tulisivat edullisemmaksi, vaivaiset terveemmiksi ja tyytyväisemmiksi, ja kevyt työnteko pelloilla ja puutarhassa olisi monessa mielessä hyödyllistä. Köyhäintalon sijoittamisen kaupungin ulkopuolelle teki kuitenkin mahdolliseksi vasta vaivaishuollon ohjesäännön muutos 1870-luvun alussa. Sen myötä köyhäintalolle hankittiin Edesvikenin (Taivallahden) Edet-huvilan tontti n:o 10, joka sijaitsi Stengårdin eli Kivelän huvila-alueella kaupungin ulkopuolella.³

¹ Heikkilä-Kauppinen, 2017. s. 131; Pulma, 1994. s. 56.

² Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 193.

³ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16.

KÖYHÄINTALON RAKENTAMINEN

Köyhäntalon arkkitehdiksi valittiin Theodor Höijer, ja sen ensi vaihe valmistui 1873. Se oli ryhmä rakennuksia, mitä kuvastaakin köyhäntalon ruotsinkielinen nimitys *fattiggård*. Siihen kuuluivat talousrakennus, itäinen siipirakennus eli työlaitos, läntinen siipirakennus, lastenkoti, sauna-pesutupa sekä joukko kevytrakenteisia vajoja ja talleja. Niiden voidaan katsoa noudattaneen nk. *paviljonkijärjestelmää*, jossa periaatteena oli hajauttaa eri toiminnot ja osastot omiin rakennuksiinsa, paviljonkeihin, kuten ajan sairaalarakentamisessakin oli tapana. Yksikerroksiset paviljongit voitiin toteuttaa taloudellisesti kokonaan puusta, kaksikerroksisissa toinen kerros. Kivelässä rakennuksista muodostettiin suora kulmaista koordinaatistoa noudattavia pihoja, jotka tyypillisesti aidattiin. Taustalla vaikutti näkemys, että vaivaiset olisi järkevää sijoittaa useampaan pieneen rakennukseen, jotta köyhäntalosta ei tulisi kasarmia. Hoitopaikkoja riitti 113:lle ja lastenkotipaikat mukaan lukien 149 hoidokille.⁴ Vaivaisten ja köyhien määrän jatkuvasti kasvaessa köyhäntaloon rakennettiin lisätiloja sitä mukaa kuin rahoitusta myönnettiin.

LASARETTI, SAIRAALA, LASTENKOTI

Köyhäinhoitoon kuului myös fyysisten ja psyykkisten vaivojen ja sairauksien hoito. Vuonna 1878 köyhäntaloon valmistui lasaretti parantumattomasti sairaiden köyhien hoitoa varten ja läntiseen siipirakennukseen kirkko. Vuonna 1882 päästiin suunnittelemaan kaivattu mielisairaala ja 1889 laajentamaan lastenkotia.⁵ Nekin sijoitettiin paviljonkimaisesti mutta lähelle toisiaan.

TYÖLAITOS

Oman rakennusryhmänsä muodosti työlaitos, joka perustettiin hädänalaisten joukon vain kasvaessa. Sen tehtävä oli tarjota työansioita työhön kykeneville, kuten vuoden 1879 asetus edellytti. Arkkitehti Sebastian Gripenbergin 100 hengelle suunnittelema työlaitos nousi 1889 tontin lounaisnurkkaan ja käsitti neljä rakennusta: päärakennuksen, työlaitoksen valvojan asuintalon aputoimintoihin, paja- ja vajarakennuksen sekä ulkokuoneen. Köyhäntalon pihapiiriin valmistui miesten rakennus Mattila.⁶

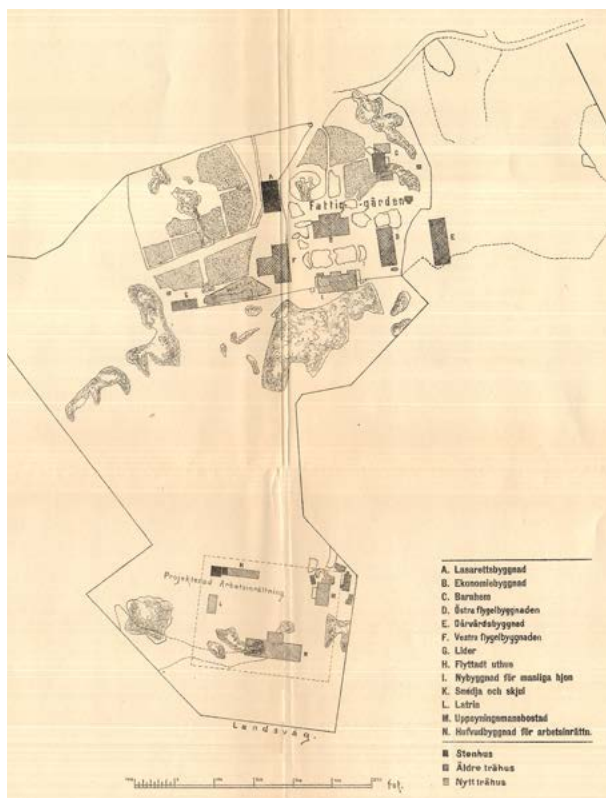
4 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16; Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 194–195.

5 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 195–197, 198–202.

6 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202–203.

↑ Helsingin kartassa vuodelta 1876 on esitetty köyhäntalo (fattiggård), kun taas tontin aiemmat rakennukset ovat kadonneet. Helsingin raja kulki vanhan Töölön kylän ja Meilahden välillä vuoteen 1906 asti. Plan af Helsingfors jemte omgifning, C. H. Nummelin 1876, HKA.

↑ Köyhäntalon asemapiirros vuodelta 1887. HKA.

↑ Köyhäintalon kirkko sijaitsi läntisessä siipirakennuksessa. Taustalla vasemmalta oikealle lasaretti, talousrakennus ja "Mattila". Eino Heinonen 1949. HKM.

SAIRAANHOIDON KASVAVAT TARPEET

Myös köyhien mielisairaalaapaikoista oli pula, johon pyrittiin vastaamaan rakentamalla 1894 suurempi ja modernimpi mielisairaala. Sen piirustukset laati aikansa pätevin sairaalas suunnittelija, arkkitehti Onni Törnqvist. Toinen akuutti rakennustarve koski köyhiä tuberkuloosipotilaita, joita varten Kivelään pystytettiin vuosina 1902–1906 kolme tuberkuloosipaviljonkia Theodor Höijerin piirustusten mukaan. Ne sijoitettiin köyhäintalon ja työlaitoksen väliselle alueelle. Vielä akuutimpaa oli ilmeisesti mielisairaiden hoitaminen, sillä paviljongit otettiin nopeasti käyttöön näiden hoitotiloina.⁷ Ongelma sai kestäväen ratkaisun vasta silloin, kun Laaksoon valmistui uusi keuhkotautisairaala vuoden 1929 lopulla.

KÖYHÄINTALOSTA SAIRAALAKSI

Vähitellen oli tultu tilanteeseen, jossa suurin osa köyhäintalon potilaspaikoista oli sairaanhoidon käytössä. Lisäksi potilaat olivat kyllä varattomia mutta eivät varsinaisia köyhäinhoidon huostaansa ottamia kunnanvaimaisia. Kun merkittävä osa rakennuksista arvioitiin huonokuntoisiksi 1908 eivätkä Kivelän alue ja tilat muutenkaan riittäneet kaikkiin toimintoihin, Kivelä osoitettiin vuodesta 1912 lähtien pelkästään sairaalakäyttöön.⁸ Köyhäintalo ja työlaitos siirtyivät niille 1906 valmistuneeseen kunnalliskotiin Helsingin Koskelaan ja lastenkoti Oulunkylään, sillä niiden ei katsottu vaativan yhtä keskeistä sijaintia kuin sairaalan.⁹

⁷ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 211–217.

⁸ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 215–216, 223.

⁹ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21.

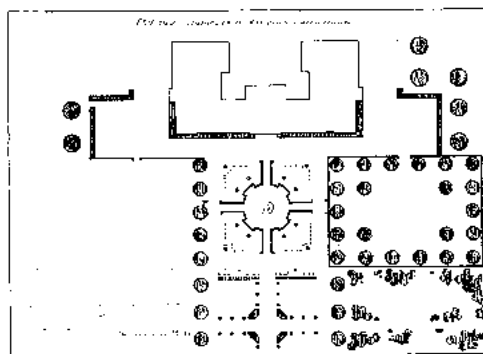
↑ Mikäli Kivelän köyhäintalon alue olisi järjestetty vuoden 1909 asemakaavan mukaisesti, yhteys merenrantaan olisi katkaistu ja Kivelän alue pilkottu tavalla, joka olisi suuresti hankaloittanut alueen kehittämistä sairaalana. Vuonna 1917 tontti kuitenkin palautettiin kokonaisuudeksi, ja sen itäreuna ulotettiin Välskärinkatuun. Kuvalähde: Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 221.

↑ Kivelän sairaalan alue ulottui vuonna 1913 Taivallahden rantaan, jonne kartassa on hahmoteltu suunnitteilla ollut uimahuone. Läntisen reunan alueesta rajasi pois 1920-luvun lopulla rakennettu Mechelininkatu. Karta öfver Stengårds sjukhus område, 13.6.1913. HKA.

↑ Uudet asuin- ja hallintorakennus ja sisätautipaviljonki vuoden 1935 ilmakuvassa. Veljekset Karhumäki. HKM.

↑ Kivelän mielisairaalan eteläpuolelle laadittu muotopuutarhasuunnitelma vuodelta 1926. Suomessakin alettiin 1920-luvulla kiinnittää huomiota hoitolaitosten ympäristöjen laatuun ja luonnonkauneuteen. Kivelän sairaalan puutarha oli vuodesta 1912 ollut sairaalan toimitsijan viljelyksessä, mutta vuonna 1920 kaupungin asemakaava-arkkitehti Birger Brunila sai tehdä ehdotuksen, miten puutarha järjestettäisiin sairaalan tarpeisiin, pääasiassa mielisairaalarakennuksen eteläpuolelle. Ei ole varmuutta, onko ylläoleva piirustus Brunilan. (Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21, 28, 39.) HKA.

1.2 SAIRAALAVAIHE

SAIRAALA 1920–1930-LUVUILLA

Ensimmäinen ajanjakso, jolloin Kivelää kehitettiin yksinomaan sairaalakäytön näkökulmasta, oli 1920-luvulta 1930-luvun loppuun. Suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Alkuun valmistui kaupan kaivattu uusi keittiörakennus pesuloiheen ja saunoiheen 1928.

Ajanjakson alussa Kivelässä toimivat mielenterveys-, sisätauti- ja keuhkotautipotilaiden osasto, mutta vuonna 1929 alue päätettiin järjestää pääasiassa sisätautisairaalaaksi. Vain tiilinen mielisairaala jäi entiseen käyttöönsä.¹⁰ Laajasta rakennusohjelmasta toteutuivat 1930-luvulla sisätautipaviljonki ja hallinto- ja asuinrakennus sekä vuonna 1940 ruumishuone. Rakennetekniikan kehitys ja hissit mahdollistivat uudenlaiset, monikerroksiset *blokkisairaalat*, joissa toiminnot sijoitettiin päällekkäin pystyliikennetilojen varaan. Uudet sairaalarakennukset toteutettiin vuoden 1906 asemakaavan mukaisten katujen varteen alueen reunoille. Taivallahden rantaan rakennettiin sairaalalle uimahuone.¹¹

Mielisairaalan eteläpuolelle suunniteltiin 1920-luvulla asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan johdolla muoto- ja kävelypuutarha, joka toteutui ainakin osin, kuten vuoden 1943 ilmakuva osoittaa.¹²

↑ Kivelän sairaala vuoden 1943 ilmakuvassa. HKP.

¹⁰ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 236, 228, 240, 627–628.

¹¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 237.

¹² Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 28.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1956 ilmakuvassa. Sen alalaidassa näkyvät Ypyöiden suunnittelemat asuintornit Pohjoisen Hesperiankadun varressa tontilla, joka oli erotettu sairaalan tontista vuonna 1941. HKP.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1969 ilmakuvassa. HKP.

SAIRAALA 1950–1960-LUVUILLA

Sotien jälkeen sairaalaympäristöjä kehitettiin yhä suuremmiksi yksiköiksi. Tavoitteena olivat sairaanhoito-
piirikohtaiset keskussairaalat, mikä koski myös Kivelän sairaala-aluetta.

Vuonna 1951 kaupunki julisti kutsukilpailun Kivelän alueen uudelleenjärjestämiseksi. Voittajaksi valittiin arkkitehtien Ragnar Ypyän ja Martta Martikainen-Ypyän erittäin kokonaisvaltainen ehdotus. Vaikka sairaalasuunnitelmassa pyrittiin kokonaisratkaisuun, rakennukset toteutettiin yksittäisinä hankkeina, ja suunnitelmasta toteutui vain osia. Vuonna valmistui 1954 kaksi henkilökunnan asuintornia ja vuonna 1961 Hesperian sairaalan päärakennus. Ne sijoitettiin alueen reunalle, Pohjoisen Hesperiankadun ja Välskärinkadun varteen.¹³

↑ Pohjoisen Hesperiankadun asuintornit rakennettiin sairaalan hoitajille ja sairaalapulaisille. V. S. Salokangas, 1957. HKM.

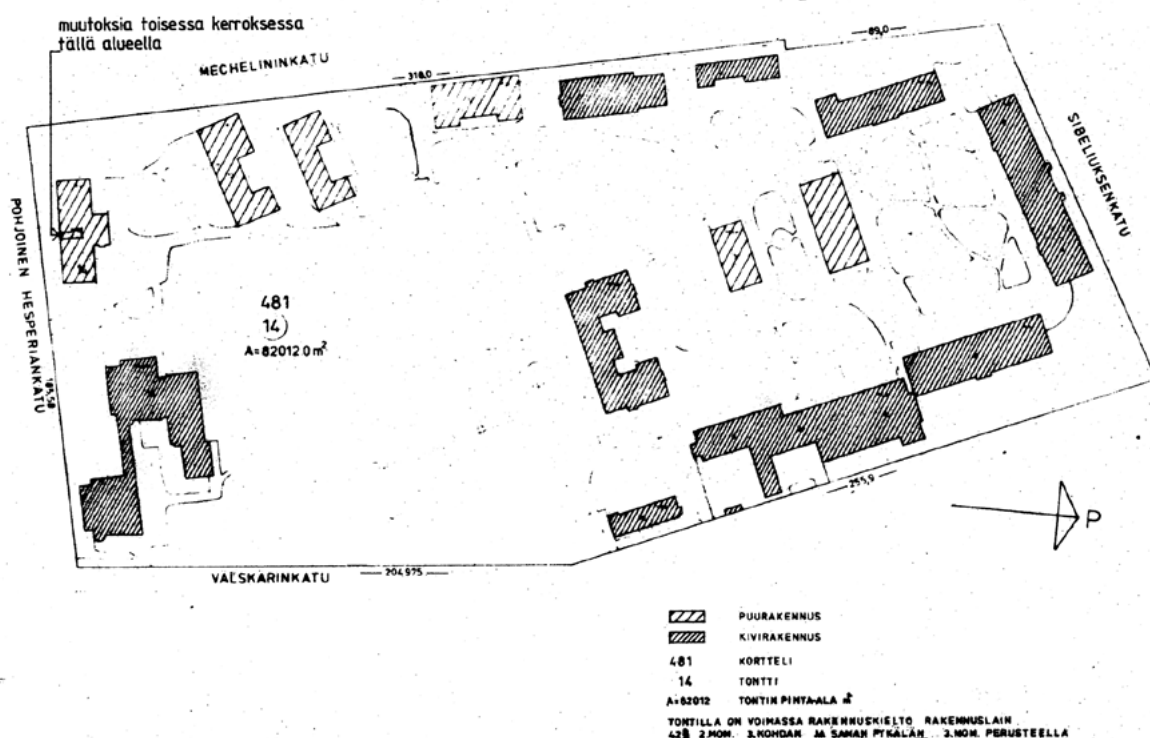
¹³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 631–634.

YHTEENVETO

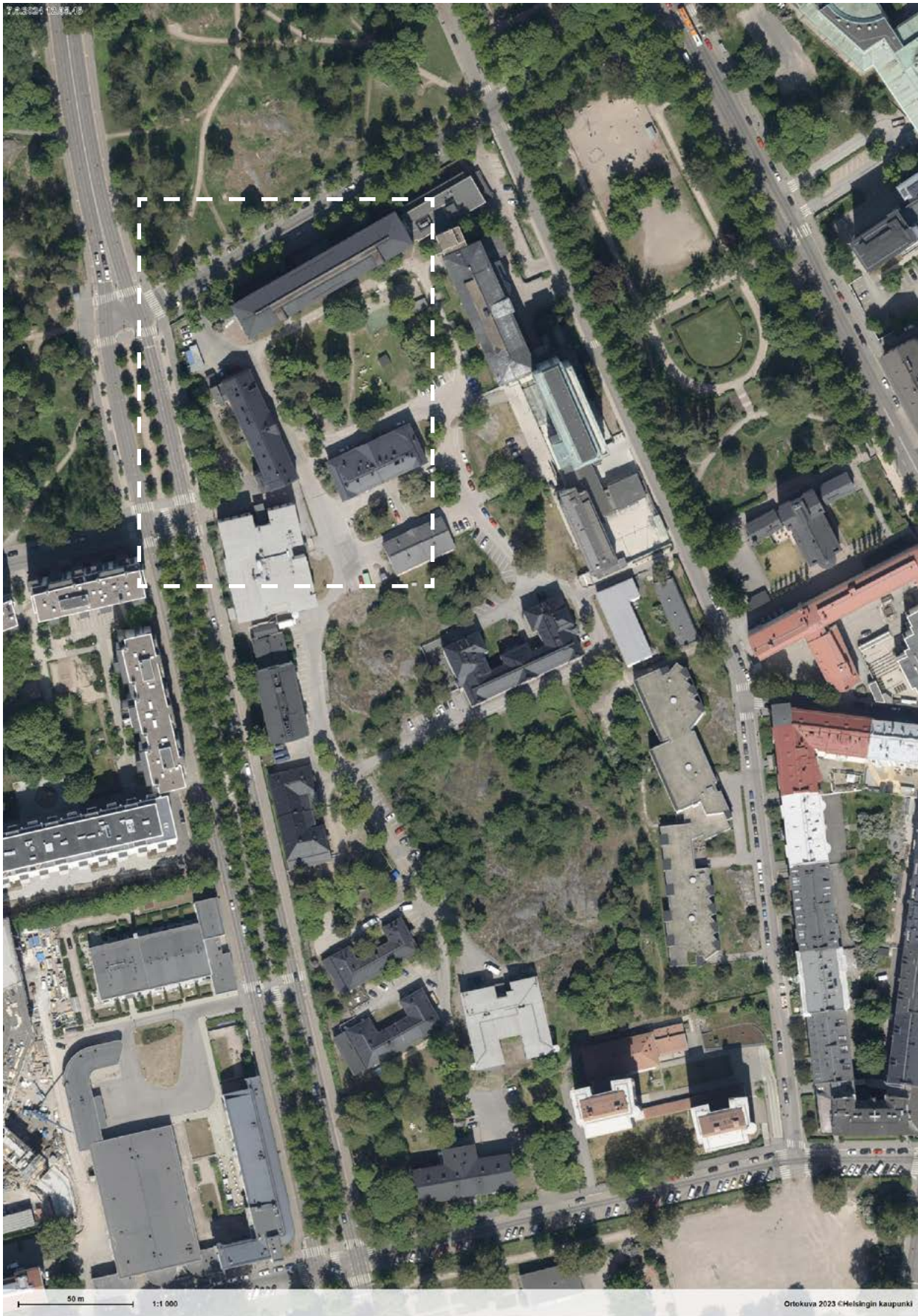
Kivelän sairaala-alueella on tutkitulla ajanjaksolla 1870-luvulta 1960-luvun alkuun tavoiteltu korkeatasoista arkkitehtuuria ja rakennettu laadukkaasti. Merkittävä osa rakennuksista on suunniteltu virkatyönä Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja kaupungin rakennuskonttorissa. Rakennusten joustavuus on sallinut niiden muuntelun vaihtuvien toimintojen mukaisesti, ja uudisrakentaminen ja laajennukset on toteutettu huolellisen suunnittelun pohjalta kokonaisuuteen harkitus-
ti sovittaen. Vaikka Kivelän sairaala-alueen koko ja rajat ovat muuttuneet 140 vuoden aikana kulloistenkin tarpeiden ja ihanteiden mukaan ja tonttia on 2000-luvun mittaan pienennetty, sen vanhimmat rakennetut osat ovat säästyneet. Ne ovat peräisin Kivelän köyhäintalovaiheesta, joka on olennaisesti vaikuttanut alueen muotoutumiseen. Köyhäintalovaihetta onkin pidettävä yhtä tärkeänä osana Kivelän sairaala-alueen historiaa kuin sairaalavaihetta.

↑ Vuonna 1961 valmistunut Hesperian sairaala Välskärinkadun varressa vuonna 1974. Volker von Bonin. HKM.

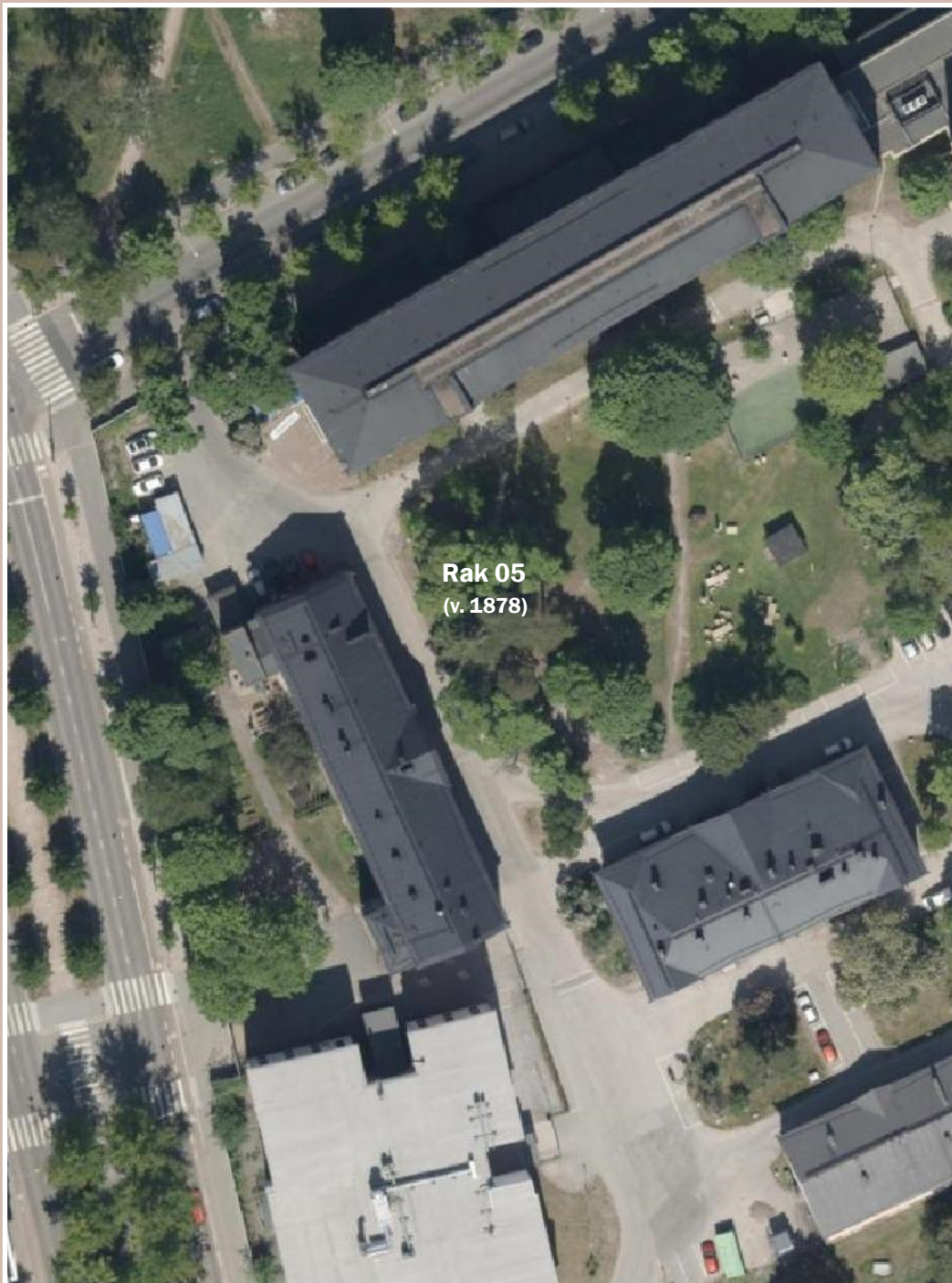

↑ Kivelän sairaalan asemapiirustus
22.12.1981. T. Pajunen, Helsingin kaupungin rakennusvirasto. HRVA

1.3 KIVELÄN ALUE JA KÖYHÄINTALON LASARETTI

Köyhäintalon lasaretti sijaitsee Kivelän alueen pohjoispuolella Mechelininkadun varressa. Se rakennettiin Kivelän köyhäintalovaiheen aikana vuonna 1878.

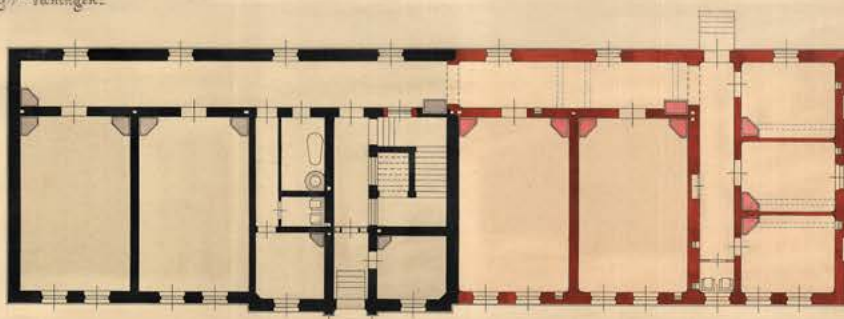
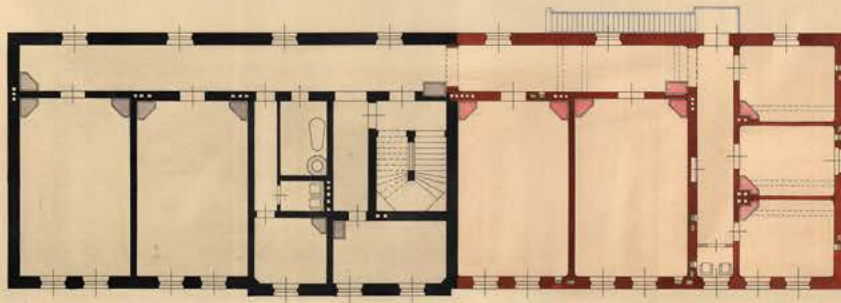

KIVELÄN ALUE JA LASARETTI V. 2023 ILMAKUVASSA
ILMAKUVA HELSINGIN KARTTAPALVELU

RITNING TILL TILLBYGGNAD
AF Sjukhuset vid Helsingfors
Stads Arbets och Fattiggård

Platz auf 2ten Weinungen.

Helmingers, Mars 1899.
Puffinberg.
München

—RITNING TILL TILLBYGGNAD AF SJUKHUSET
VID HELSINGFORS STADS ARBETS OCH
FATTIGGÅRD.

- ↑ Lasarettirakennuksen alkuperäisosa ja sen pohjoispuolinen laajennus. Pääjulkisivu itään v. 1899.

Helsingfors stads byggnadskontor. "Ritning till tillbyggnad af sjukhuset, vid Helsingfors stads arbets och fattiggård", allekirj. Ricardo Björnberg. HKA.

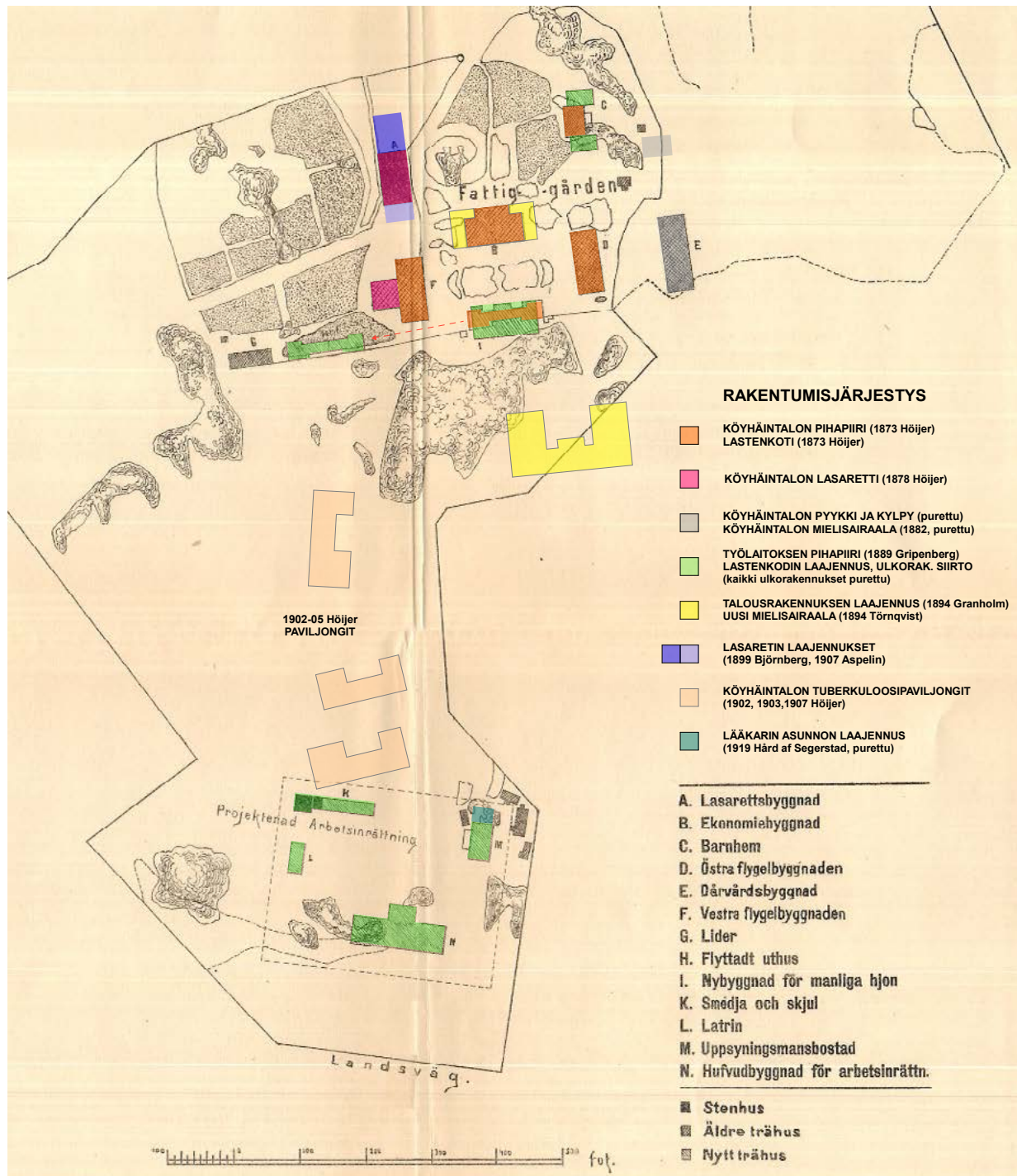
- ← Lasarettirakennuksen alkuperäisosa ja sen pohjoispuolinen laajennus. Asemapiirros sekä pohjapiirroksset v. 1899.

Helsingfors stads byggnadskontor. "Ritning till tillbyggnad af sjukhuset, vid Helsingfors stads arbets och fattiggård", allekirj. Ricardo Björnberg. HKA.

2 KÖYHÄINTALON LASARETTIN VAIHEET

2.1 KÖYHÄINTALON RAKENTUMINEN

Kivelän köyhäintalon vaiheet on kuvattu luvussa 1 Kivelän alueen rakentuminen ja köyhäintalon pääraKEN-
nuksen (Rak 3) rakennushistoriaselvityksen yhteydessä.

↑ Köyhäintalo, väritetty ajoituskaavio. amoy 2024 Pohjakuvana asemapiirros vuodelta 1887.¹

1 Situationsplan öfver Helsingfors stads Fattig- och arbetsgårds område. HKA.

2.2 KÖYHÄINTALON LASARETTI V. 1878

LASARETTIN SUUNNITTELU JA RAKENTUMINEN

Köyhäntalon Lasaretti

Arkkitehti Theodor Höijerin kynästä 1870-luvun alussa syntyneeseen Kivelän köyhäntalon pihapiirin suunnitelmaan lisättiin pian myös sairaala. Vuosikymmenen lopulla valmistunut Höijerin suunnittelema Lasaretti on osa vanhinta Kivelässä säilynyttä kerrostumaa, joka muistuttaa köyhäntalovaiheesta.

*"Kun köyhäinhoitoon tähän aikaan kuului myös köyhien parantumattomien sairaiden hoito, lisääntyi näiden luku köyhäntalossa jatkuvasti. Vuonna 1875 vaivaishoito-hallitus ilmoitti kaupunginvaltuustolle että hallituksen oli useana vuotena ollut pakko ottaa köyhäntaloon suuri määrä parantumattomia sairaita, rampoja, raajarikkoja ja mielenvikaisia. -- Seuraavana vuonna 1876 valtuusto päätti, että sairaalarakennus oli rakennettava kivistä 40-paikkaisena, minkä lisäksi siihen piti tulla kylpyhuone, kirkkosali ja tarpeelliset asuinhuoneet. -- Syys-joulukuussa 1878 sairaalassa hoidettiin 36 potilasta, -- Muuta potilaita kuin köyhäntalon sairaita vaivaisia ei paria poikkeusta lukuunottamatta ollut hoidettavana."*¹

Tiilirakennus

Lasaretista tekee poikkeuksellisen kokonaan tiilinen rakenne. Muut köyhäntalon varhasvaiheen rakennukset on tehty puu- tai sekarakenteina, joissa yläosa on puurakenteinen ja pohjakerros kivirakenteinen.

Tiiliarkkitehtuurin esikuvat

Eeva Maija Viljo esittää Höijerin arkkitehtuuria käsittelevässä väitöskirjassaan, että Kivelän köyhäntalojen ja työlaitosten arkkitehtuurin esikuvana oli ilmeisesti kasarmiarkkitehtuuri, eritoten pohjaratkaisuissa.² Lasaretissa samoja piirteitä voi nähdä myös ulkoarkkitehtuurissa. Huomionarvoista Lasaretissa on, että vuosisadan vaihteen laajennusvaiheissa alkuperäistä tiiliarkkitehtuuria jatkettiin semmoisenaan lähes saumattomasti.

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 195–197

² Viljo, 1985. s. 130

Lasaretti laajentuu

Köyhäntalon Lasaretti jäi melko pian pieneksi johtuen osaltaan mielisairaanhoidon kasvaneesta tarpeesta. Tilannetta pyrittiin parantamaan rakentamalla mielisairaanhoitoa varten erillinen puurakennus köyhäntalon pihapiirin itäreunalle vuonna 1882.³ Rakennus sijaitsi nykyisen Hesperian sairaalan paikkeilla. Seuraavalla vuosikymmenellä (1894) rakennettiin suurempi tiilirakenteinen mielisairaala (Rak 10) pihapiirin eteläpuolelle kallionyppylälle.

Loppujen lopuksi Lasarettirakennusta päädyttiin myös laajentamaan. Ensimmäinen laajennus pohjoissuuntaan valmistui vuonna 1899 ja toinen eteläsuuntaan vuonna 1907.

Helsingin vanhimpia sairaalarakennuksia

Kivelän köyhäntalon lasaretti (1878) on ilmeisesti ensimmäinen Helsingin kaupungin rakennuttama, varta vasten sairaalakäyttöön suunniteltu rakennus Helsingissä. Unioninkadulla sijaitsivat C. L. Engelin suunnittelema sotilassairaala (1820) sekä Helsingin yliopiston Vanha klinikka (C. L. Engel ja A. Staubert, 1831) ja Uusi klinikka (E. Lohrmann, 1845). Näiden lisäksi Helsingin varhaisiin sairaaloihin kuului Lapinlahden mielisairaala (C. L. Engel, 1841).⁴ Kaupungin omat sairaalat toimivat kuitenkin alun perin muuhun käyttöön suunnitelluissa rakennuksissa. Ensimmäinen kaupungin yleinen sairaalarakennus valmistui Marian sairaala-alueelle vuonna 1886 (Theodor Decker).⁵

³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 198–200. Säästösyistä rakennettiin ensin puinen paviljonki. Valiokunnassa oli mukana Theodor Höijer.

⁴ Klinge, 2012. s. 191–194

⁵ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 609–610

2.4 1900-L VAIHTEEN LAAJENNUSVAIHEET

Lasaretista ei ole löytynyt vuoden 1878 alkuperäispiirustuksia tämän selvitystyön yhteydessä. Ensimmäistä kertaa rakennus näyttäytyy olemassa olevana rakennuksena asemapiirroksessa vuodelta 1887. Varhaisimmat varsinaiset piirustukset alkuperäisestä rakennuksesta ovat sen ensimmäisen laajennuksen piirustukset vuodelta 1899. Arkkitehtuuriltaan vuosisadan vaihteen laajennukset eivät erotu julkisivussa alkuperäisestä.

1899 LAAJENNUS¹

*"Kaupunginvaltuustolle osoittamassaan kirjelmässä [1897] köyhäinhoitohallitus yhtyi johtajan esitykseen ja ehdotti että lasarettirakennuksen pohjoispäähän lisättäisiin kivistä rakennettu kaksikerroksinen osa, johon päästäisiin entisestä ulko-ovesta ja rappukäytävästä. Degerholmin luonnoksen mukaan se sisälsi kummassakin kerroksessa kaksi samansuuruista potilassalia kuin oli vanhassakin rakennuksessa, lisäksi rakennuksen pohjoispäähän tuli molempiin kerroksiin kaksi eristysruonetta ja hoitajattaren huone."*²

Vuoden 1897 laajennuspiirustuksissa on näytetty alkuperäinen rakennus sekä uusi laajennusosa rakennuksen pohjoispuolella. Sen pohjapiirustus peilaa alkuperäisen rakennuksen tilajärjestelyä, minkä lisäksi pohjoispäättyyn tuli jatko-osa poikkikäytävineen. Takajulkisivulle tuli poikkikäytävän päähän sisäänkäynti ja toiseen kerrokseen ulkoporras. Keskelle päätyä tuli lisäksi sisäänkäynti kellariin. Takajulkisivun kellariaukotus poikkeaa piirustuksessa hieman nykyisestä.

1 Piirustukset v. 1899. Helsingfors stads byggnadskontor. "Ritning till tillbyggnad af sjukhuset, vid Helsingfors stads arbets och fattiggård", allekirj. Ricardo Björnberg. Asemapiirros, pohjapiirros, julkisivuja ja leikkaus. HKA. KYMP.

2 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 209

Köyhäintalon Lasaretin laajentamistarpeen lisäksi kaupunginvaltuusto puntaroi samanaikaisesti Marian sairaalan laajentamista kulkutautisairaallalla sekä tuberkuloosi- ja mielisairaala paikkojen vajetta. Kivelän laajentamiseen kuitenkin päädyttiin vuosisadan vaihteessa, muutama vuosi kirjelmän jälkeen. (Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 210–211)

1907 LAAJENNUS³

Vuoden 1907 laajennuspiirustuksissa on näytetty alkuperäisen rakennuksen eteläpuolinen laajennusosa sekä liittyminen vanhaan rakennukseen. Pohjapiirustus peilaa edellisen laajennusvaiheen päädyn jatko-osan käytävineen myös eteläiseen päättyyn. Lisäksi takajulkisivulle tuli poikkikäytävän päähän sisäänkäynti ja toiseen kerrokseen parveke. Sivukäytävän päähän tuli lisäksi sisäänkäynti kellariin.

1913 (1918) talotekniikka⁴

Vuoden 1913 piirustusten sisältö on sama kuin rakennusten 03, 07 ja 08 piirustuksissa: talotekniikan lisäykset. Tilamuutokset ovat vähäisiä. Molempiin kerroksiin on esitetty teknisiä parannuksia: muutamia kylpyhuoneita, vesivessoja ja vesipisteitä. Lisäksi on esitetty mm. sähkövalot ja ilmanvaihto.

3 Piirustukset v. 1907. Helsingfors rådhus. "Ritning till påbyggnad af dårhuset, och tillbyggnad af sjukhuset å Helsingfors stads arbets och fattiggård sjukhuset", allekirj. Waldemar Aspelin. Osapohjapiirrokset ja leikkaus. HKA.

4 Pohjapiirustus v. 1913 taloteknisiin täydennyksiin, leimattu Helsingin kaupungin rakennuskonttorissa 13.6.1918. HKA

2.5 MERKITTÄVÄT MYÖHEMMÄT MUUTOSVAIHEET

MYÖHEMMÄT MUUTOSVAIHEET

1948 kylpyhuonemuutos¹

Kylpyhuone- ja keittiömuutos keskiosalla. Etelän kuhlakuoneen yhdeksänruutuinen ikkuna näyttää olevan jo suunnitelmissa.

1949 eteläinen porrashuonelaajennus²

Edellisen suunnitelman täydennyksenä tilajärjestelyjä tarkennettu sekä lisätty porrashuone eteläpäähän, rakennuksen takajulkisivulle. Pääporrashuoneen keskellä seinissä olleita aukkoja ummistettu. Päätyjulkisivulle valeikkunan tilalle on tehty ikkuna 1. kerroksessa.

1961 / 1962 muutospiirustukset³

Pieniä tilamuutoksia, uusia väliseiniä, uunit purettu. Eteläinen porrashuone näkyy toteutettuna.

1962 ulko-ovimuutokset⁴

Uusi pää- ja sivuoven suunnitelma sovitUSDetaljeineen.

1963 muutospiirustukset⁵

Pieniä tilamuutoksia, lisätty poistumistieporras sekä luiska pohjoispäähän, rakennuksen takajulkisivulle.

1980 rakennelma⁶

Eteläisen porrashuoneen parvekkeen alle tehty uusi, puurunkoinen ja pellitetty likapyykkikoppi pudotusränneineen. Sittemmin purettu, rännin paikka parvekelaatasta edelleen näkyvissä.

1987 / 1988 PORRASHUONELAAJENNUS JA PERUSKORJAUS⁷

1980-luvun lopun piirustuksissa esitetty porrashuonelaajennus hisseineen pohjoispään taakse rakennuksen länsipuolelle sekä iv-konehuone ullakolle. Pohjoisjulkisivulta poistettu kellarin sisäänkäynti. Ikkunat uusittu sisään-sisäänaukeaviksi. Lisätty aputilavyöhyke potilashuoneiden ja sivukäytävän väliin. Tehty palauttavia muutoksia: mm. muutettu päätyikkunamalli eteläjulkisivulla ja tehty pääovi alkuperäisen mallin mukaan.

Kellarin takajulkisivussa näkyvät toteutettuina parikunat, joiden ajoituksesta ei ole selvyyttä.

1 Pääpiirustukset v. 1948. Asemapiirustus jossa lasaretin kohdalla merkintä "Mielisairaala", pohjapiirustukset. Helsingin kaupungin rakennustoimisto, allekirj. Hilding Ekelund. HRVA.

2 Pääpiirustukset v.1949. Asemapiirustus, pohjapiirustukset, leikkaus ja julkisivuotteet (lisärakennus). Asemapiirustuksessa "mieliasairaala Lasaretti". Pohjapiirustuksissa "tämä porras ei vielä ole rakennettu". Helsingin kaupungin rakennustoimisto, signeeraus epäselvä. HRVA.

3 Pääpiirustukset v. 1962. Asemapiirros, pohjapiirustukset, ullakko, leikkaus. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, allekirj. Ferd. Salokangas (1. ja 2. krs) Sakari Siironen (kellari, leikkaus). HRVA. KYMP.

4 Leikkaukset ja projektiot sisäänkäynneistä 26.11.62, detaljit A- ja B-porrasta "liittyy piir. no: 26". Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talorakennusosasto, allekirj. Taimi Alanko. KYMP.

5 Pääpiirustukset v. 1963. Asemapiirros, pohjat, leikkaus, lounainen julkisivu. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talorakennusosasto, allekirj. Taimi Alanko. HRVA.

6 Asemapiirustus, pohja- ja julkisivuotteet. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto (suunn. J. Ristolainen). HRVA.

7 Asemapiirustukset, pohjapiirustukset, ullakko, vesikatto, leikkaukset ja julkisivut vuosilta 1987 ja 1988. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto (suunn. T. Melajärvi). HRVA.

2.3 ARKKITEHTI CARL THEODOR HÖIJER

20.02.1843, Helsinki - 31.10.1910, Helsinki

Päälähteet: *SKS Kansallisbiografia*: Höijer, Theodor (1843–1910)¹, Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiesittely², *Theodor Höijer 1843–1910: arkkitehti³, C. Th. Höijer: En Självbiografi⁴*.

MENESTYNYT ARKKITEHTI

Theodor Höijer oli ensimmäinen suomalainen arkkitehti, joka menestyi ja saavutti jälkimainetta ilman rakennushallinnon virka-asemaa. Höijerin uran tuotteliain vaihe osui 1880-luvun nousukauteen, jolloin suunnitteluitöitä oli runsaasti tarjolla. Oman työllistymisen lisäksi tämä mahdollisti myös avustajien palkkaamisen. *"Höijerin ammatillinen toiminta muokkasi osaltaan Suomessa arkkitehdin toimenkuvaa ja teki hänen toimistostaan 1900-luvun vaihteessa yleistyneiden arkkitehtitoimistojen edelläkävijän."*⁵

*"Theodor Höijerin arkkitehdinura liittyy Suomen elinkeinoelämän vapautumiseen sekä kunnallishallinnon kehitykseen. Pikkuvarakas käsityöläistausta antoi Höijerille vahvat siteet vaurastuvaan ja poliittisesti yhä merkittävämpään kaupunkiporvaristoon, jonka piiristä lähtivät mannermaista suurkaupunkia ihailevat rakennuttajat. Höijeristä tuli heidän suosikkiarkkitehtinsä, jonka rakennukset ennen 1800- ja 1900-luvun vaihdetta hallitsivat kaupunkikuvaa Helsingin uuden liikekeskustan hienoimmilla kaduilla."*⁶

OPINNOT

Höijerin isä, joka omisti kalusteverstaan, kannusti poikaansa jo nuorena arkkitehdin uralle. Höijer kävi isänsä lähettämänä monilla piirustuksenopettajilla ja myös

Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulua. Plastista muotoilua Höijer oppi koristekuvanveistäjä Carl Sjöstrandin yksityisoppilaana.⁷

Höijer kävi 1856–62 Helsingin Teknillistä reaalkoulua, jossa opetusohjelmaan kuului mm. korkeampi matematiikka. Vaikka Höijerin koulutuksessa *"oli monia puutteita, jos sitä ajattelee arkkitehdinammattissa vaa-ditun sivistyksen kannalta"*, oli hänellä toisaalta uralaan paljon apua käsityötaitojen tuntemuksesta. Höijerin varhaiskoulutus oli monessa suhteessa samanlaista kuin käsityöläisten, ja hän oli myös taitava muurari.⁸

Ilman ylioppilastutkintoa Höijerillä ei ollut asiaa silloisen Intendentinkonttorin harjoittelijaksi. *"Vaihtoehtoiseksi koulutustieksi tarjoutui ensin harjoittelu Turun läänin arkkitehdin Georg Theodor Chiewitzin toimistossa⁹, sitten opiskelu Tukholmassa Kuninkaallisessa vapaiden taiteiden akatemiassa. Merkittäväksi muodostuivat arkkitehtuurin professorin Fredrik Wilhelm Scholanderin ohjaus sekä Tukholman rakennustyömailla ja piirustuskonttoreissa hankittu kokemus."*¹⁰

Taustansa ja opintojensa ansiosta Höijerillä oli laajempi tietämys käytännön rakentamisesta kuin esim. hänen Intendentinkonttorissa oppinsa saaneilla kollegoillaan. Intendentinkonttori ei tiettävästi vaatinut aloittelijoita osallistumaan käytännön rakennustyöhön.¹¹ Höijer toimi urallaan myös rakennuttajana ja rakennustyömaan valvojana.

7 Viljo, 1987. II Varhaisvuodet, Ammatinvalinta

Höijer tilasi myöhemmin mm. osan Ateneumin koristeveistoksista Sjöstrandilta.

8 Viljo, 1987. II Varhaisvuodet, Ammatinvalinta

Höijer oli Theodor Chiewitzin kehoituksesta töissä muurarina Helsingin teatterin rakennustyömaalla, ja hänellä oli jopa aikomuksena hankkia kisällinkirja, joka Ruotsin Akatemiassa oli edellytyksenä arkkitehdinuralle.

9 Vuosina 1861–1862.

10 Viljo, 1997.

11 Viljo, 1987. II Varhaisvuodet, Ammatinvalinta

Höijer kertoo, että hänen muurausharjoittelunsa oli herättänyt hämmästyä Helsingin pikkukaupunkilaispiireissä, jotka eivät olleet tottuneet näkemään herrasperheen jälkeläisiä rakennustyömaalla.

1 Viljo, Eeva Maija: Höijer, Theodor. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 28.6.2024). Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:skb-003400> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)
2 <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/theodor-hoijer/>
3 Suomen Rakennustaiteen museon näyttelyluettelo. Viljo, Eeva Maija; Suomen rakennustaiteen museo 1987.
4 Höijer, Theodor, 1910. En självbiografisk uppsats från år 1910. Helsingfors i forna tider V. Helsingfors-Samfundet.
5 Viljo, 1997.
6 Viljo, 1997.

URAN ALKU

Valmistuttuaan arkkitehdiksi Tukholman kuninkaallista akatemiasta vuonna 1868 Höijer palasi Helsinkiin ja pääsi vuonna 1870 töihin arkkitehti A. H. Dalströmilä, joka oli ylennyt yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtajaksi.¹² Virkaura ylihallituksessa jäi kuitenkin parin vuoden välivaiheeksi, minkä jälkeen Höijer perusti arkkitehtuuritoimiston yhdessä kolmen arkkitehtitoverinsa kanssa vuonna 1872.¹³ Yhteistyö ei osoittautunut kovin hedelmälliseksi, ja se päättyi jo muutaman vuoden kuluttua vuonna 1876.¹⁴

*"Dalströmin alaisuudesta irtaantuminen merkitsi asetumista kilpailemaan virka-arkkitehtien kanssa lähinnä yksityisistä ja kunnallisista rakennusprojekteista. Höijerin tärkeimmät asiakkaat uran alkuvaiheessa olivat Sinebrychoffin viina- ja oluttehdas sekä Helsingin ruotsalais-suomalainen seurakunta, myöhemmin Helsingin kaupunki. Sinebrychoffille Höijer piirsi muun muassa kellari-varastoja, panimon, viinatehtaan ja kerrostalon."*¹⁵

Höijerin ensimmäinen ajanjakso Kivelän alueen arkkitehtina sijoittui tähän uran alkuvaiheeseen. Kivelän köyhäntäalorakennusten lisäksi hän suunnitteli kaupungille muun muassa useita kansakouluja ja paloaseman. Helsingin kaupungin rakennussuunnitteluun hän osallistui myös valtuuston lautakuntatyössä.

URAN HUIPPUKAUSI

Höijerin läpimurto tapahtui vuoden 1876 taide- ja teollisuusnäyttelyn rakennuksen arkkitehtina. Samoihin aikoihin alkoi yhteistyö rakennusalalla toimivan liikemiehen Fredrik Wilhelm Grönqvistin kanssa. Korttelin mittainen liike- ja asuintalo Pohjois-Esplanadilla oli vuoden 1880 korvilla laajin ja edustavin projekti Helsingin uudessa kaupunkikuvassa. Toinen Grönqvistin merkittävä rakennushanke oli Hotelli Kämp. Höijerin asiakaspiiriin

kuului lopulta monia yhteiskunnallisesti merkittäviä rakennuttajia, joille Höijer piirsi kerrostaloja ja huviloita.¹⁶

Ehdoton huippu Höijerin uralla oli Ateneumin taide-museon suunnittelu. Erinäisten suunnittelu- ja kilpailuvaiheiden jälkeen senaatin valtiovaraintoimituskunnan päällikkö Leo Mechelin antoi suunnittelun Höijerille ohittaen näin yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehdit. Ateneum oli tarkoitettu Suomen Taideyhdistykselle ja Suomen Taideteollisuusyhdistykselle, mutta rakennuttaja ja rahoittaja oli valtio. Mechelinillä oli ilmeisesti aikeena kiinnittää Höijer johonkin rakennushallinnon korkeaan virkaan.¹⁷ Tämä jäi kuitenkin toteutumatta. Muita Höijerin tunnetuimpia töitä Helsingissä ovat Helsingin pääpaloasema, Rikhardinkadun kirjasto ja Vapaaehtoisen Palokunnan talo Keskuskadulla Ateneumin kulmalla (purettu). Jälkeenpäin suurta huomiota on saanut ns. Norrménin talo Katajanokan kärjessä, joka purettiin Alvar Aallon Enso Gutzeitin pääkonttorin tieltä 1960-luvun alussa.

URAN LOPPUPUOLI

Höijer haki kaksi kertaa ensimmäisen arkkitehdin virkaa yleisten rakennusten ylihallituksesta, mutta etusijalle asetettiin viraston omat arkkitehdit. Toisella kerralla, 1890-luvun alussa, hän olisi ollut viran tarpeessa. Talouslaman pysäyttäessä Helsingin rakennustoiminnan melkein kokonaan moni rakennuttaja teki konkursin. Höijerillä oli itselläänkin suuri kerrostalohanke, josta hänen oli myytävä osuutensa yhtiökumppanilleen.¹⁸

Rakennustoiminnan vilkastuessa uudestaan 1800-luvun lopussa Höijer ei enää ollut pääkaupungin johtava arkkitehti. Hän sai silti edelleen merkittäviäkin tilauksia esimerkiksi teollisuuslaitoksilta ja Helsingin kaupungilta. Höijerin paluu Kivelän alueen suunnittelijaksi tapahtui tässä vaiheessa. Samanaikaisesti ensimmäisen Kivelän tuberkuloosipaviljongin kanssa vuonna 1902 valmistui Helsinkiin Höijerin suunnitelma Vallilan kansakoulu. Theodor Höijerin työura päättyi 1905 osittain halvaannuttavaan sairauskohtaukseen.

12 Dalström oli ollut Höijerin opettajana Teknillisessä Reaalikoulussa ja Höijer oli tehnyt hänelle lyhyesti töitä jo ennen lähtöään Ruotsiin.

13 Höijerillä, F. A. Sjöströmillä, Theodor Deckerillä ja Axel Loenbomilla oli yhteinen tausta työskentelystä Chiewitzillä ja opiskelusta Tukholmassa. vuosina 1872–76.

14 Viljo, 1987, II Varhaisvuodet, Töiden aloittaminen Helsingissä.

15 Viljo, 1997.

16 Viljo, 1997

17 Viljo, 1997

18 Viljo, 1997

3 ULKOARKKITEHTUURI

3.1 ALKUPERÄINEN ULKOARKKITEHTUURI

Lasarettirakennuksen vanhin osa vuodelta 1878 on Kivelän alueen varhaisinta kerrostumaa. 1900-luvun vaihteen laajennukset monistivat ja toistivat alkuperäistä arkkitehtuuria. Näin syntynyttä rakennusta tarkastellaan tässä selvityksessä alkuperäisenä rakennuskokonaisuutena.

PALOISTA RAKENTUNUT KOKONAISUUS

Rakennuksen ensimmäisen vaiheen alkuperäisiä piirustuksia ei ole löytynyt, mutta 1900-luvun vaiheen laajennusten jälkeinen kokonaisuus on niin ehjä, että todennäköisesti alkuperäissuunnitelmat ovat jollakin tasolla sisältäneet vähintäänkin ensimmäisen laajennusvaiheen. Ilman vuoden 1899 laajennusta rakennus olisi jäänyt melko lailla muotopuoleksi ja porrashuone olisi ollut kooltaan suhteeton verrattuna rakennuksen muihin tiloihin. Toisaalta vuoden 1899 laajennuksen jäljiltäkin rakennus oli epäsymmetrinen, kunnes vuoden 1907 laajennus täydensi kokonaisuuden.

Rakennuksen ulkoarkkitehtuurin vivahteita pääsee tarkastelemaan rakennusosien liitoskohdissa. Esimerkiksi ullakolta löytyvät fragmentit alkuperäisistä päätyjulkisivuista. Kellarissa on säilynyt varhaisia tiiliholvauksia ja syviä, holvattuja ikkuna-aukkoja sokkelimuurissa. Julkisivuilla ikkunoiden holvauksista löytyy pientä variaatiota eri laajennusvaiheissa, samoin tiilisaumauksista.

JULKISIVUARKKITEHTUURI

Puhtaaksimuuratun ja harjakattoisen tiilirakennuksen julkisivujen koristelu on melko maltillista. Julkisivu on jaettu kerroksittain vaakalistoin, ja koristelu monipuolistuu ylös mentäessä, päätyen räystäällä hammas-tuvaan listaan. Tiilikoristelua on kerroslistojen lisäksi aukkojen ja valeikkunoiden ympärillä. Molemmissa päädyissä umpiseinäosilla on tiilikoristeita. Ensimmäisessä kerroksessa oli alkuaan kaksi valeikkunatyypistä syvennystä ja näiden yllä toisessa kerroksessa tiilireliefinä tehtyt vinoneliöt.

Pääsisäänkäyntiä on korostettu kevyesti ulkonevalla risaliitilla ja kolmiopäädyllä, joka 1900-luvun vaihteen

laajennusten jälkeen sijaitsee lopulta symmetrisesti julkisivun keskellä. Rakennuksen vesikatolla on päätyräystäillä erikoiset, alaspäin viettävät viisteet, jotka on esitetty jo alkuperäisissä piirustuksissa.

Rakenne

Rakennuksen kantavat muurit ovat tiiltä, sokkeliosassa luonnonkiveä. Välipohjan ja vesikaton kantavat rakenteet ovat puuta, lukuun ottamatta kellarin välipohjaa, joka on kivirakenteinen.

Ikkunat

Ikkunat ovat yleensä kuusiruutuisia puuikkunoita, joissa on T-karmi ja tiiliholvikaari. Ne on uusittu jako säilyttäen. Vanhimmat säilyneet ikkunat ovat kellarissa ja ullakolla. Myös heloja on jäljellä. Kellarinikkunat ovat yksiruutuisia, takajulkisivulla nykyisin pareittain järjestettynä. Kolmiopäätyjen ullakonikkunat, jotka mukailevat "kirkkoikkunaksi" kutsuttua terävälakista mallia, voivat olla vanhoista päädystä siirrettyjä.

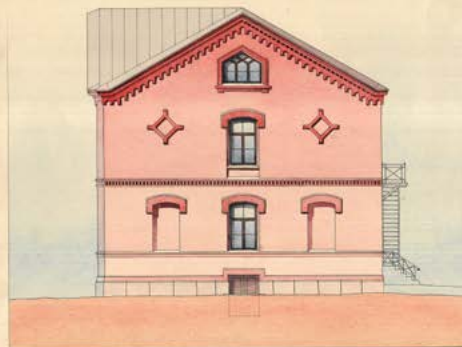
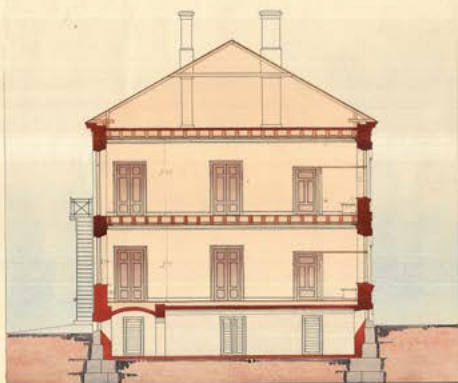

↑ Pohjoispääty ja vesikaton reunaviistoukset. amoy 2024

—RITNING TILL TILLBYGGNAD AF SJUKHUSET
VID HELSINGFORS STADS ARBETS OCH
FATTIGGÅRD

GENNSKÄRNING, A.B.

ÄND FASAD.

Helsingfors i Mars 1899
Ricardo Björnberg

—RITNING TILL TILLBYGGNAD AF SJUKHUSET
VID HELSINGFORS STADS ARBETS OCH
FATTIGGÅRD.

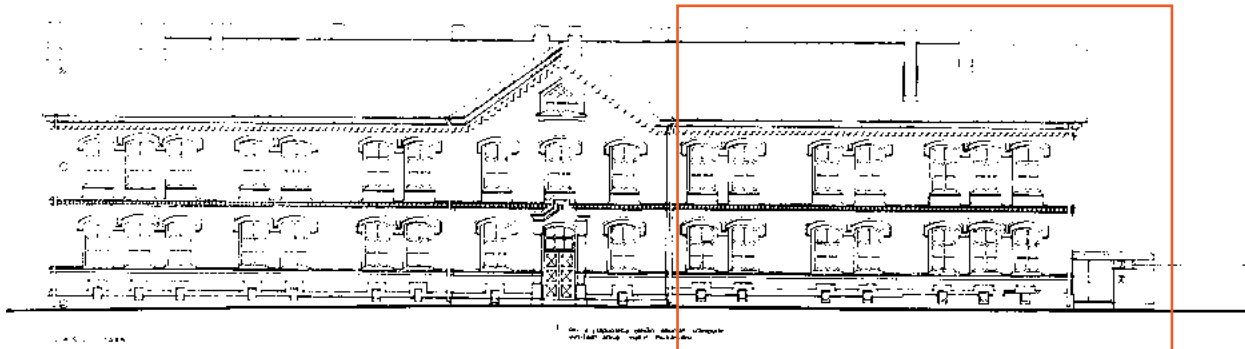

Helsingfors i Mars 1899
Ricardo Björnberg

- ↑ Pohjoinen laajennus vuodelta 1899 on pääjulkisivussa sisäänkäyntiosan oikealla puolella. Pääjulkisivu itään, pääty pohjoiseen ja leikkaus. Piirustukset v. 1899. Helsingfors stads byggnadskontor. "Ritning till tillbyggnad af sjukhuset, vid Helsingfors stads arbets och fattiggård", allekirj. Ricardo Björnberg. HKA.

3.2. 1800–1900-L. VAIHTEEN LAAJENNUSVAIHEET

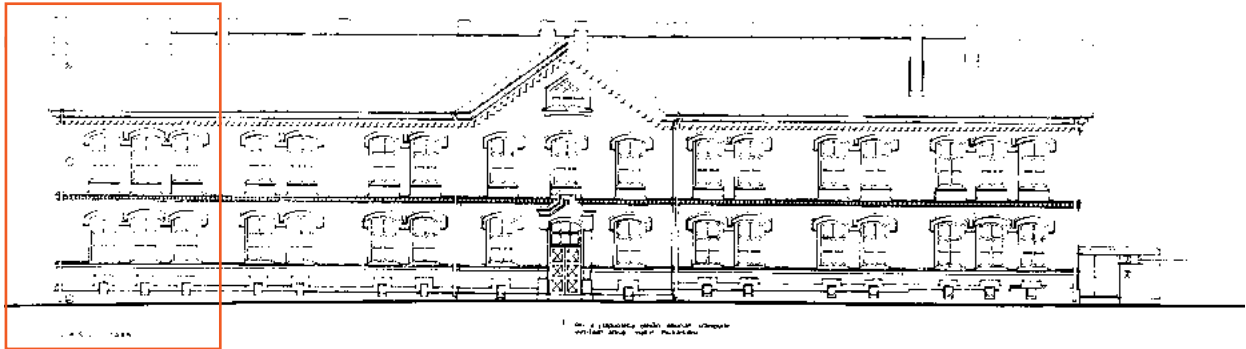
POHJOISPUOLINEN LAAJENNUS V.1899

↑ Kaariholvattu kellarinikkuna pohjoisella laajennusosalla. amoy 2024

↑ Pohjoinen laajennusvaihe erottuu risaliitin oikealla puolella suorana liitossaumana sisänurkassa. Vasemmalla puolella sama kohta on tehty kokonaan ensimmäisessä vaiheessa, jolloin tiilet limittyvät toisiinsa eikä sauma ole suora. amoy 2024

ETELÄPUOLINEN LAAJENNUS V.1907

↑ Kaariholvattu kellarinikku-
na eteläisellä laajennusosalla.
amoy 2024

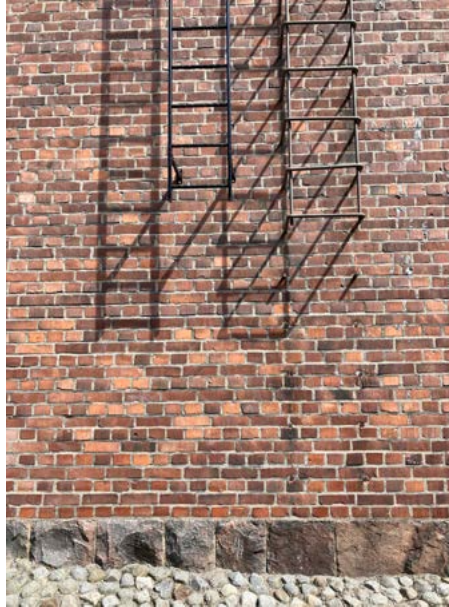

↑ Kellarinikkunan suora tiilihol-
vi vanhimmalla keskiosalla.
amoy 2024

↑ Eteläinen laajennus erottuu pystysaumana julkisivussa. Koristelu on säilynyt samanlaisena, vain pienin vivahde-eroin. amoy 2024

3.3. MYÖHEMMÄT JULKISIVUMUUTOKSET

3.3.1. ETELÄINEN PORRASHUONE V.1949

↑ Ensimmäinen porrashuonelaajennus suunniteltiin rakennuksen taakse, ja se on on täsmälleen eteläisen laajennusosan (1907) pituinen. Melko eleettömässä porrashuoneessa ei käytetty makkarasaumaa, muista laajennuksista poiketen. Kun porrashuoneen tieltä poistettiin parveke, tilalle tehtiin uusi pohjoiseen suuntautuva parveke. amoy 2024

↓ Julkisivu etelästä katsottuna. Etualalla ensimmäinen porrashuonelaajennus, jonka suunnitelmat ovat vuodelta 1949. Taustalla pilkottaa myös pohjoinen uusi porrashuone (1987). Johnny Korkman 1990. HKM.

Kuvasta näkyy, että eteläisen porrashuoneen viereistä ikkuna-aukkoa on muurausjäljistä päätellen kavennettu vastikään. Päätyjulkisivut eivät ole symmetriset, kuten varhaisessa vaiheessa, mutta ne on pohjoisen porrashuonelisäyksen jälkeen toteutettu keskenään samanlaisina. Pienemmästä ovesta on käynti kellariin, alkuperäinen sijainti on säilynyt.

↑ Eteläinen porrashuone pohjoista kohti katsottaessa. Suljetut ikkuna-aukot eivät ole sivuseinällä enää näkyvissä. amoy 2024

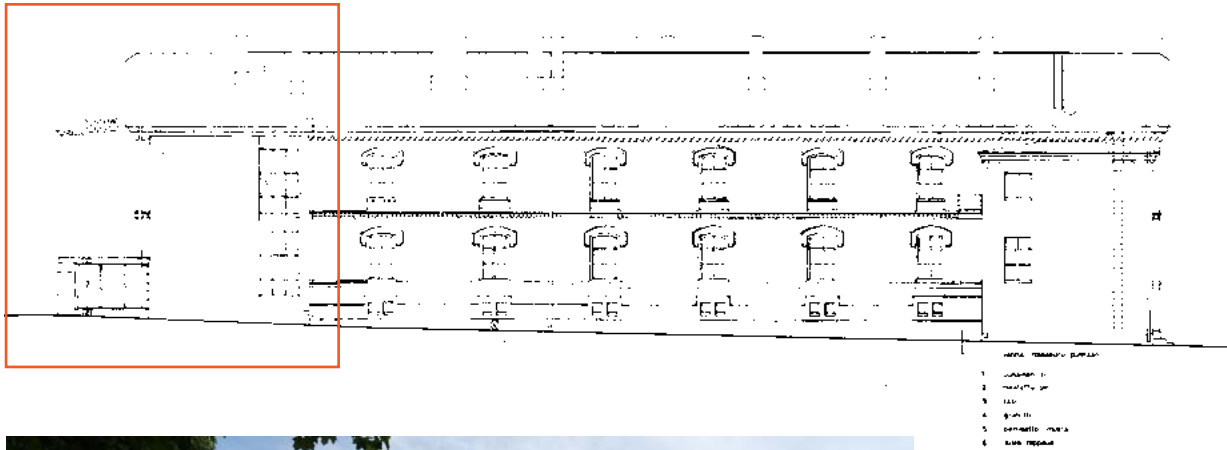
↑ Porrashuoneen oven paikalla toisessa kerroksessa oli alun perin käynti länsiparvekkeelle. amoy 2024

↓ Kellariin oli alun perin käynti myös takajulkisivulta, heti piha-aidan vieressä olevan kellarinikkunaparin kohdalta. Ikkunan holvaus on suora, kuten vanhimmassa osassa muuallakin. Piirustusten mukaan takajulkisivun yksittäiset ikkunat ovat saaneet myöhemmin vierelleen parin; ajoitus ei ole tiedossa. amoy 2024

3.3.2. POHJOINEN PORRASHUONE V.1987

↑ Julkisivupiirustus vuodelta 1987, porraskäytävä ja hissi pohjoispäädyssä piirustuksessa vasemmalla. Eteläpäädyssä näkyy porrashuoneliikenne 1900-luvun puolivälistä. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto (suunn. T. Melajärvi). HRVA

← Länsijulkisivu. amoy 2024

↓ Julkisivu pohjoiseen. Uusi porrashuone peitti kulmahuoneen ikkunan. Sen tilalle päätyjulkisivuun tehdyn ikkunan erottaa kuvassa ympäröivistä muurauskorjauksista. Johnny Korkman 1990. HKM

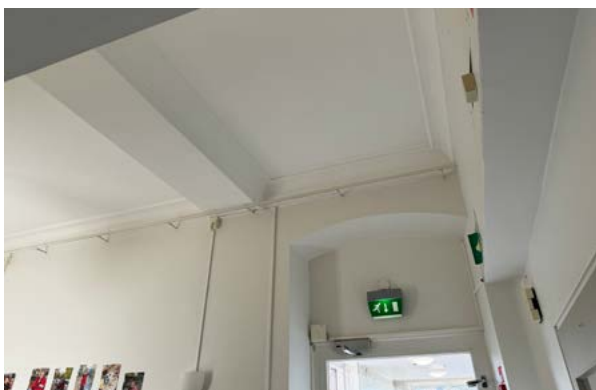

→ Modernia muotokieltä noudattavassa uudisosassa käytettiin alkuperäiseen tapaan makkarasaumaa. amoy 2024

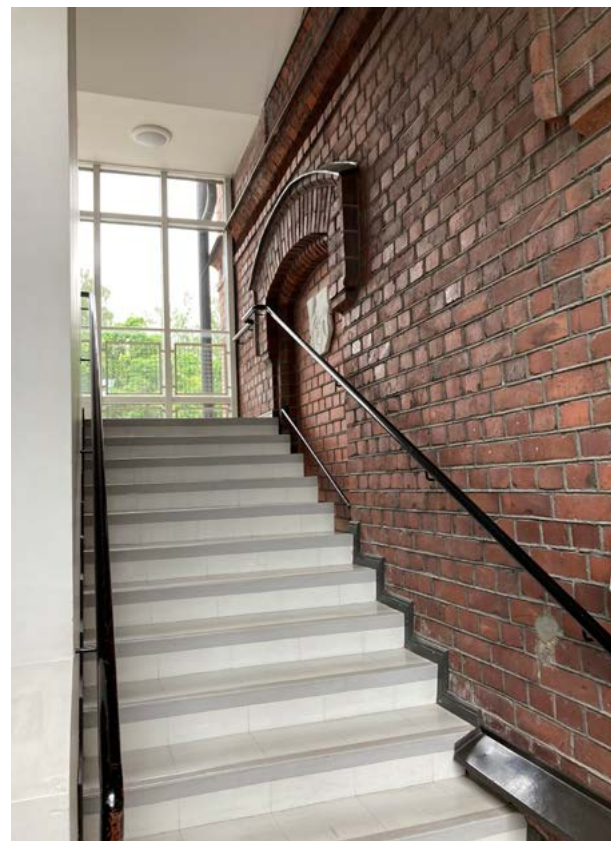
↓ Pohjoispäädyn porrashuonelaajennus, 1. ja 2. kerros katsottuna etelään. Johnny Korkman 1990. HKM

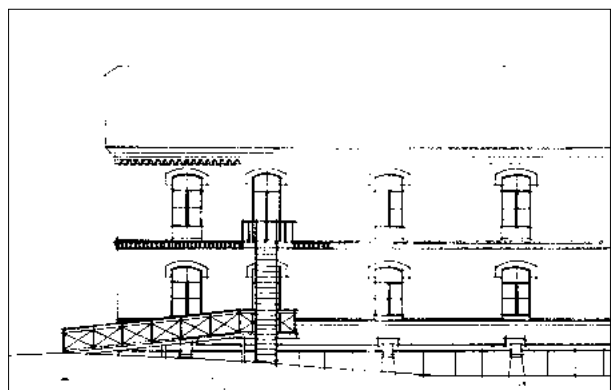
↓ Porrashuoneen oven paikalta 2. kerroksesta oli aiemmin käynti parvekkeen kautta ulkoportaalille. amoy 2024

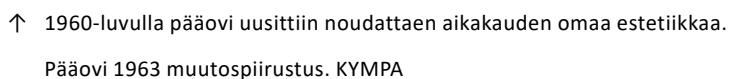
↓ Suljettu ikkuna vanhalla julkisivulla, porrashuoneen ensimmäinen kerros katsottuna pohjoiseen. amoy 2024

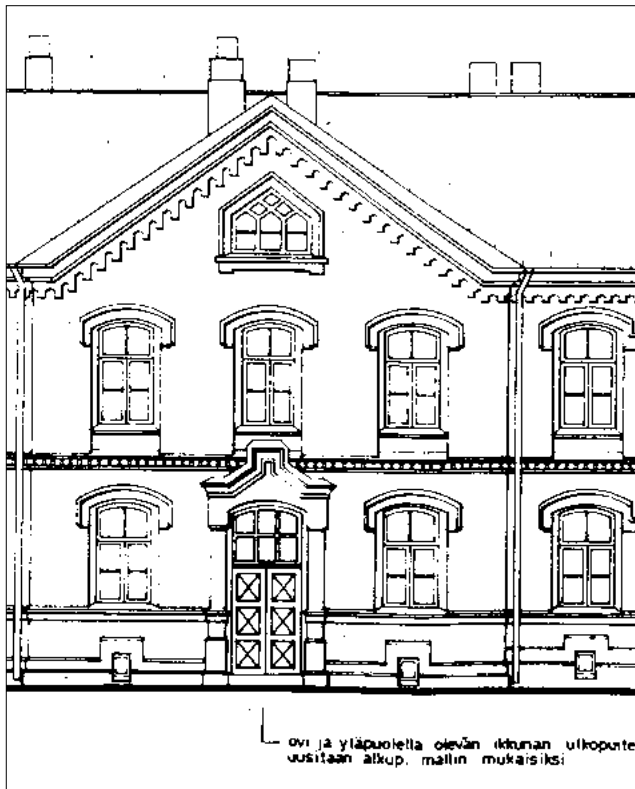

↓ Julkisivupiirustusote vuodelta 1964. RaVa

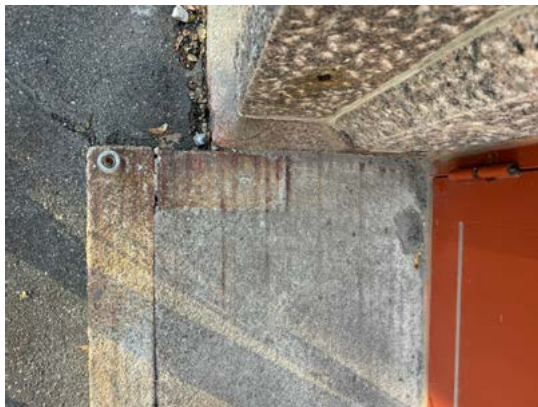
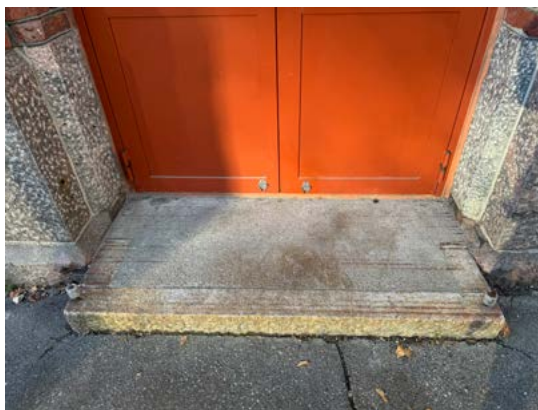
Ulko-ovissa on monia vaiheita eri aikakausilta ja eri lähtökohdista toteutettuna. Ovet on melko hiljattain uusittu kauttaaltaan. Ulko-ovet on pääsääntöisesti vaihdettu metallioviksi, joiden ulkonäkö poikkeaa merkittävästi alkuperäisestä.

← Vuoden 1987 muutoksessa ulko-ovet ja yläikkuna uusittiin alkuperäisen mallin mukaisiksi.

Pääovi, ote julkisivupiirustuksesta 1987. HRVA

↑ Vasemmalla graniittisovituksia, oikealla eteläpään porrashuoneen ja kellarin ovet. amoy 2024.

3.3.4. ETELÄPÄÄDYN AUKKOMUUTOKSET

↑ Lasaretin eteläpäädyn laajennusosa pilkistää köyhäintalon itäisen siipirakennuksen takaa. Eino Heinonen 1949. HKM (rajattu)

Toisen kerroksen päädyssä on vielä symmetriset vinoneliöt. Vasemmanpuoleisen tilalle on sittemmin tehty ikkuna, todennäköisesti porrashuonelisäyksen tähden. Samoin toimittiin myöhemmin pohjoispäädyssä. Kuvassa näkyvä rakennusteline lienee pystytetty juuri porrashuonemuutosta valmistelevaan. Toteutusajankohdasta ei ole varmuutta, mutta suunnitelmat olivat valmiit vuonna 1949.

← ↓ Lasaretin eteläpääty pilkistää mielisairalarakennuksen (Rak 10) vieressä edelleen seisovan huvimajan takaa. Volker von Bonin 1974. HKM (rajattu)

Päädyn toisessa kerroksessa vasemmanpuoleinen ikkuna poikkeaa leveämpänä muista Lasaretin ikkunoista.

↑ Julkisivu etelästä katsottuna. Johnny Korkman 1990. HKM

1980-luvun lopun muutostöiden yhteydessä toisen kerroksen päädyn aiemmin levennetty vasemmanpuoleinen ikkuna-aukko kavennettiin viereisten ikkunoiden mallin mukaan.

↓ Eteläpääty. amoy 2024

3.4. JULKISIVUJEN NYKYTILANNE

PÄÄJULKISIVU ITÄÄN

amoy 2024

↑ Pääjulkisivua etelään.

↓ Pääjulkisivua pohjoiseen. Keskirisaliitin oikealta puolelta alkaa vuoden 1899 laajennusosa.

↑ Eteläisen v. 1907 laajennuksen sauma.

↑ Vuoden 1907 laajennuksen detaljointia.

↘ Oikealla pääsisäänkäynti, ulko-ovet on uusittu metallirakenteisina. Vasemmalla erottuu vaaleampana v. 1907 laajennusosa.

↑ Eteläpääty on vuodelta 1907.

↓ → Pohjoispääty on vuodelta 1899, porrashuone on 1980-l lopulta.

Sekä pohjois- että eteläpäädyssä 2. kerroksen lännenpuoleisen ikkunan kohdalla oli alun perin vinoneliötiilikoriste.

Länsijulkisivu on pelkistetympi kuin pääjulkisivu, koska ikkunat ovat harvemmassa.

Julkisivun vasemmassa päässä on 1980-luvun lopun porrashuonelaajennus, oikeassa päässä 1940-luvun lopulla rakennettu porrashuone.

Rakennuksen ja Mechelininkadun väliin jää suojaista puutarhapiha.

4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI

4.1 ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU JA SISÄTILAT

ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU¹

Lasaretin alkuperäinen pohjaratkaisu oli epäsymmetrinen, mutta rakennus on täydentynyt symmetriseksi 1900-luvun vaihteen laajennusten myötä – myös sisätiloiltaan. Vuosien 1899 ja 1907 laajennusten valmistuttua pääporrashuone julkisivusta ulos työntyvine pääsisäänkäynteineen sijaitsee lopulta rakennuksen keskellä.

Pohjoisessa päädyssä oli tästä syystä ja hieman erikoisestikin kaksi saman oloista kolmiopäätä nurkan molemmin puolin. Ensimmäisestä rakennusvaiheesta ei ole selvitystä varten löytynyt piirustuksia tai valokuvia. Vanha pääty on kuitenkin edelleen näkyvissä rakennuksen ullakkotilassa.

Alkuperäisen osan tilajako

Alkuperäisen osan tilajako on selkeä, ja se on pääpiirteissään säilynyt. Sisäänkäynti on itäjulkisivulta, poikkiharjalla korostetusta osasta. Porrashuoneen lisäksi sisäänkäynnin yhteydessä on pieniä huonetiloja, kuten käymälä- ja kylpyhuonetilat molemmissa kerroksissa. Sisäänkäyntinopan vieressä sijaitsevat suuret salit, joihin kuljetaan takajulkisivun valoisan sivukäytävän kautta. Käytävän ikkunat suuntautuvat länteen.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen perusratkaisu on yhteneväinen, ja myös kellarissa tilajako noudattelee ylempien kerrosten pohjakaavaa. Pääporras jatkuu kel-

lariin ja ullakolle. Lisäksi kellariin näyttäisi olleen alun perin käynti lännenpuoleiselta takajulkisivulta.

Rakenteet

Tilojen väliseinät ovat tiilimuureja. Ylempien kerrosten välipohjat ja vesikattorakenteet ovat puuta. Ullakolla lienee alkuaankin ollut tiilinen palopermanto. Kellarikerroksessa on tiilestä muuratut risti- ja tynnyriholvit. Myös pääporras on holvattu.

1900-L VAIHTEEN LAAJENNUKSET

Vuoden 1899 pohjoinen laajennus²

Vuoden 1899 laajennuksessa alkuperäisosan salitilat ja sivukäytävä kopioitiin sisäänkäyntinopan pohjoispuolelle. Lisäksi niiden jatkeeksi tehtiin poikkikäytävä, jonka takana päädyssä oli kolme pienempää huonetta. Lännenpuoleisella takajulkisivulla poikkikäytävän ja sivukäytävän risteyksessä on molemmissa kerroksissa sisäänkäynnit, johon toisessa kerroksessa johtavat julkisivunsuuntaiset ulkoportaat. Poikkikäytävän toisessa päässä oli kevytrakenteinen kuivakäymälä, käytävää matalampi koppi, joka ulottui ikkunan vaakakarmien korkeuteen.

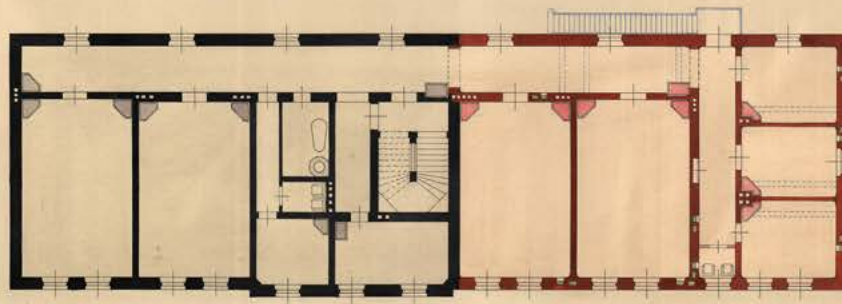
Kellari noudattaa edelleenkin ylempien kerrosten pohjaratkaisua. Laajennusosan pohjoispäädyssä on sisäänkäynti ja porras kellaritiloihin keskimmäisen pikkuhuoneen kautta.

¹ Asemapiirros, pohjapiirrokset sekä leikkaus "Genomskärning AB" v. 1899, allekirj. Ricardo Björnberg.

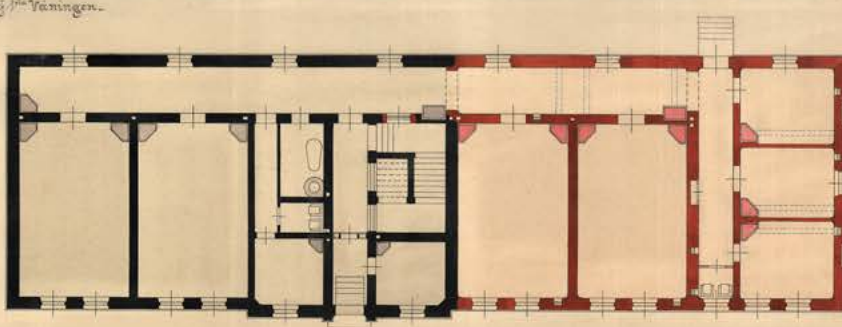
Osapohjapiirustukset sekä leikkaus "Genomskärning A-B" v. 1907, allekirj. Waldemar Aspelin; Helsingfors stads byggnadskontor. HKA.

² Asemapiirros, pohjapiirrokset sekä leikkaus "Genomskärning AB" v. 1899. Helsingfors stads byggnadskontor, allekirj. Ricardo Björnberg. HKA.

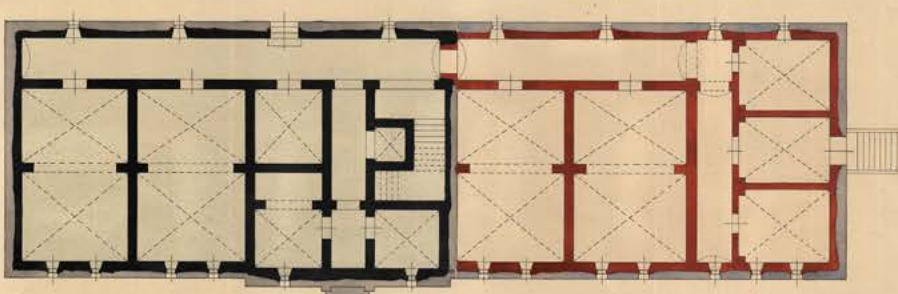
Situationsplan

[illegible][illegible]

Men af 1te Væningen.

[illegible]

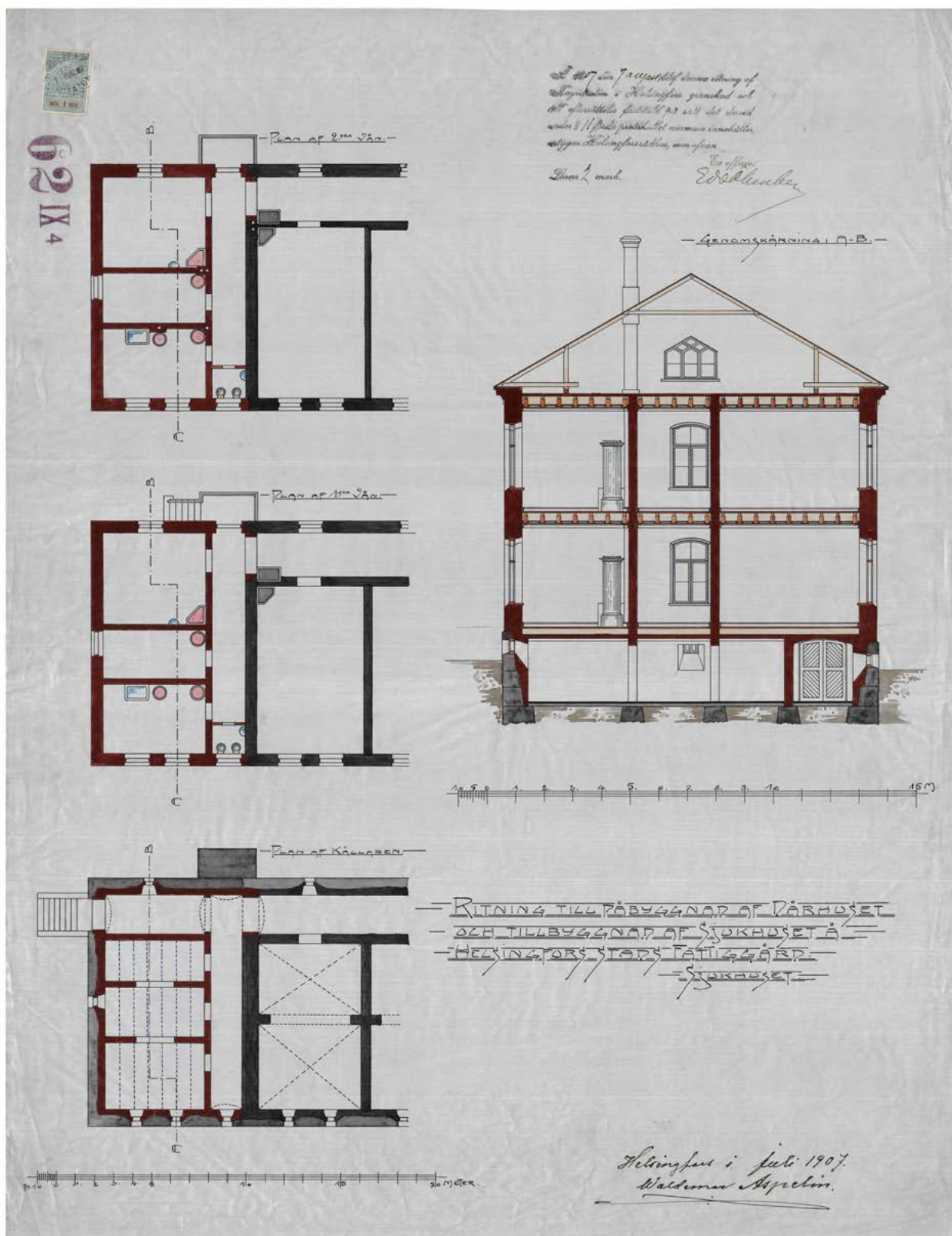
Hællærplæn

Lehmanns, Mars 1899.
Düsseldorf.
Mitar.

↓ Vuoden 1907 eteläinen laajennus.

Osapohjapiirustukset 1. ja 2. kerroksesta v. 1907. Helsingfors stads byggnadskontor, allekirj. Waldemar Aspelin. HKA

Vuoden 1907 eteläinen laajennus³

Vuoden 1907 laajennuksessa alkuperäisen rakennusosan eteläpäähän kopioitiin vastakkaisen pään poikkikäytävä ja pikkuhuoneet. Erona vuoden 1899 laajennukseen olivat poikkikäytävän päässä olevan käymäläkopin vesikalusteet. Myös viereisiin pikkuhuoneisiin on esitetty vesipisteitä. Poikkikäytävän länsipäässä toiseen kerrokseen johtaneet ulkoportaat on korvattu parvekkeella.

Kellarikerroksessa päätysisäänkäynti ja ulkoporras eivät sijaitse keskellä pohjoispään tapaan vaan reunassa sivukäytävän jatkeena. Lisäksi eteläpäädyn pikkuhuoneet on katettu kappaholvilla aiempien vaiheiden ristiholvien sijaan.

³ Osapohjapiirustukset 1. ja 2. kerroksesta v. 1907. Helsingfors stads byggnadskontor, allekirj. Waldemar Aspelin. HKA.

→ Eteläinen laajennus erottuu pääjulkisivulla pystysaumanamoy 2024

↓ Länsijulkisivulla eteläinen 1940-luvun porrashuone peittää laajennusvaiheen saumakohdan. amoy 2024

4.2 SISÄTILAT JA SÄILYNEISYYS

Tilamuutokset ovat pääosin olleet maltillisia tai palautettavissa olevia. Tila- ja aukkomuutoksia on tehty jossain määrin mm. porrashuonelaajennusten myötä. Uunit purettiin 1960-luvulla. Alkuperäisiä sisäpintoja on säilynyt hyvin vähän. Parhaiten niitä on näkyvissä kellarissa ja ullakolla.

Suurimmat muutokset sisätiloissa tehtiin 1980-luvun peruskorjauksessa.¹ Ullakolle rakennettiin iv-konehuone. Potilashuoneiden ja sivukäytävän väliin rakennettiin wc- ja aputilojen vyöhyke. Ikkunat ja ulko-ovet uusittiin.

¹ Asemapiirustukset, pohjapiirustukset, ullakko, vesikatto, leikkaukset ja julkisivut vuosilta 1987 ja 1988. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, suunn. T. Melajärvi. HRVA.

NYKYINEN POHJARATKAISU

1. KERROS

Lasarettirakennuksen tilaratkaisu ja toiminnot ovat pitäneet yllättävän hyvin pintansa tähän päivään. Tilajako noudattaa lähtökohdiltaan hyvin alkuperäistä: leveä sivukäytävä aukeaa ikkunoin valoisaan länteen ja potilashuoneet Kivelän piha-alueelle itään. Lasaretin perusrakennusmassan pohjaratkaisu noudattaa edelleenkin pääosin symmetriaa. Paksujen tiilimuurien jakamat huoneet ovat pääosin säilyttäneet muotonsa. Käytävän viereiselle seinustalle tehty aputilavyöhyke potilaswc:ineen kaventaa kuitenkin huonetilaa syvyys suunnassa. Muutama potilashuone on yhdistetty kulkuaukolla isommaksi saliksi. Uunit on kauttaaltaan purettu. Ne sijaitsivat useimmiten käytävämuurin vierustalla, nykyisellä aputilavyöhykkeellä.

Pääsisäänkäynti on itäjulkisivun keskeltä, pääporrashuoneen kautta sivukäytävälle. Holvirakenteinen porras on pääpiirteissään säilynyt. Ajan saatossa joitakin kulkuaukkoja ja sisäikkunoita on poistettu. Porrasnouseja on mahdollisesti paikoin myös sovitettu uudelleen. Sisääntulokäytävän molemmin puolin on aputoimintoja, kuten alkuaankin. Porrashuoneen eteläpuolella alkuperäisellä paikallaan ovat yhä potilaiden kylpyhuo-

netila ja sen takana wc-tila, molemmat tosin täysin uusittuina ja uudelleenjärjestettyinä.

Laajennusten myötä syntyneellä pitkällä sivukäytävällä on säilynyt alkuperäinen avara vaikutelma. Tekniset asennukset on pyritty piilottamaan. Käytävän keskivaiheille on lisätty osastoiva ovi, joka on kuitenkin normaalitilanteessa auki eikä siten katkaise tilaa. Ovi on tehty korkeana lasipariovena, ja se sijaitsee vanhimman osan pohjoisjulkisivulinjassa. Käytävällä on säilynyt vanhoja ikkunapenkkejä. Alkuperäisiä ovia, ikkunoita, pintoja tai väritystä ei ole liiemmin jäljellä. Ikkunoiden karmi- ja puitejako on säilynyt.

Päätyjen poikkikäytävien päissä ovat edelleen alkuperäisellä paikallaan pääjulkisivun kaari-ikkunoiden takana wc-tilat. Alkuperäiset käymälätilat on toki täysin uusittu.

Rakennuksen molemmissa päissä sijaitsevat uudemmat porrashuonelaajennukset, joiden oviaukot sivukäytävän ja poikkikäytävien risteyksessä ovat alkuperäiset.

- SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
- ALKUPERÄINEN HUONETILA, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
- ALKUPERÄINEN TILAMUOTO TAI KÄYTTÖ / OSITTAINEN MUUTOS
- MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSI TAI UUSITTU OVI, UUSI RAKENNUSOSA
- UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
- PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO
- SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA / FRAGMENTTEJA (esim. käytävän ikkunapenkit)

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

**KÖYHÄINTALON LASARETTI
RAK 5
1. kerros** 1:250

Toinen kerros

Toista kerrosta koskevat pääosin samat huomiot kuin ensimmäistä.

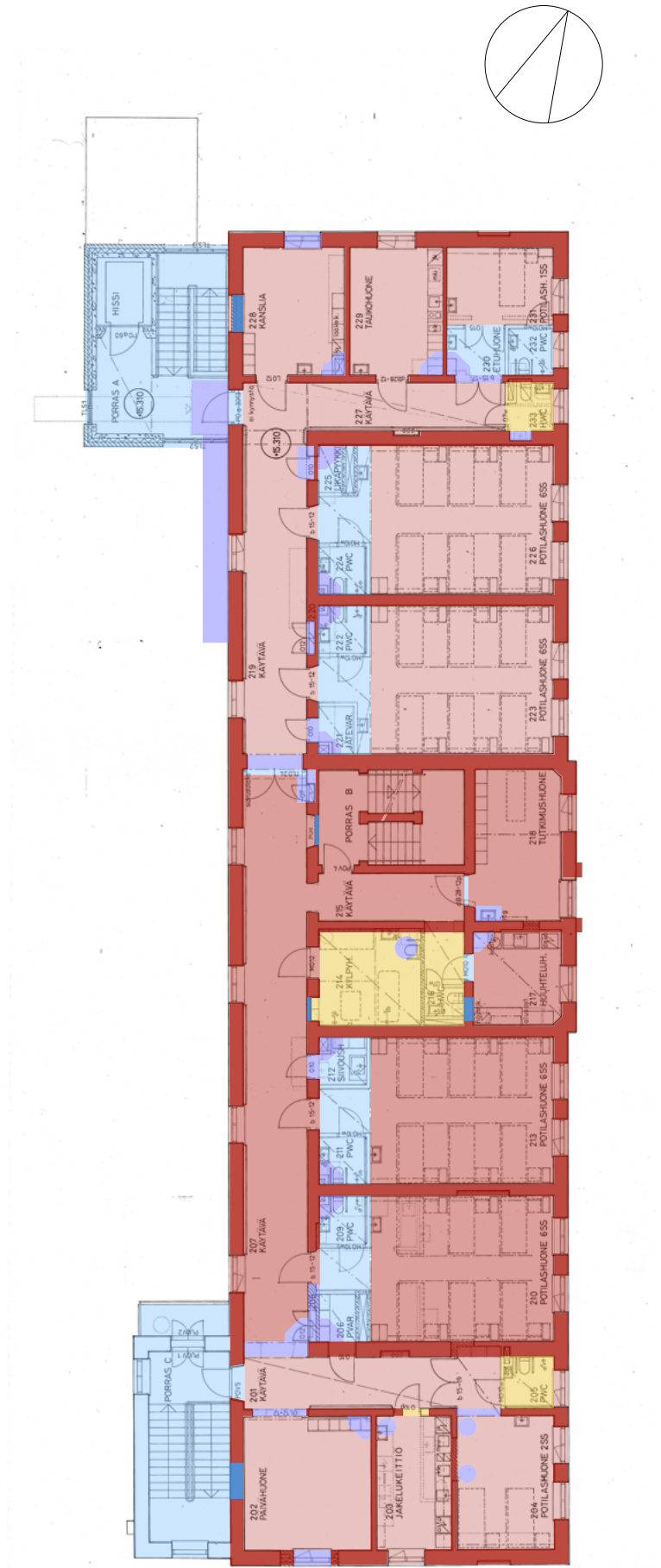
Sisätilojen osalta erityispiirteenä voi todeta Lasaretin takajulkisivulle molempiin päihin tehdyt porrashuonelisäykset. Pohjoinen porrashuone yleisohisseineen on edustavaksi suunniteltu ja parantaa saavutettavuutta. Aiemmin toiseen kerrokseen johti julkisivun suuntainen ulkotikas.

Porrashuoneista on aiheutunut aukkomuutoksia molempien päätyjen molemmissa kerroksissa. Päädyssä alun perin olleen valeikkunan tai vioneliön muotoisen julkisivukoristeen paikalle on puhkaistu ikkuna-aukot korvaamaan uuden porrashuoneen myötä peittoon jääviä ikkunoita. Myös eteläpäässä poikkikäytävän jatkeena ollut parveke on väistänyt uuden porrashuoneen pohjoissivulle.

	SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
	ALKUPERÄINEN HUONETILA, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
	ALKUPERÄINEN TILAMUOTO TAI KÄYTTÖ / OSITTAINEN MUUTOS
	MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSI TAI UUSITTU OVI, UUSI RAKENNUSOSA
	UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
	PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO

SÄILYNEISYYSS- JA ANALYYSIKAAVIOT

**KÖYHÄINTALON LASARETTI
RAK 5
2. kerros** 1:250

Kellari

Pääportaasta kellariin johtavassa porrassyöksyssä rakennustapa on näkyvissä, kun pintoja ei ole rapattu. Vanhaa henkeä löytää kellarista muutenkin: komeat ristiholvit, kaarevat varastojen puuportit sekä ikkunasyvennyksissä vanhat ikkunat heloineen.

Pohjoispäädyn sisäänkäynti on poistettu, sen sijaan uuden porrashuoneen kautta on käynti kellariin. Eteläpäädyn vanhaa kellarisisäänkäyntiä on muokattu mm. lisäämällä tuulikaappi. Keskellä pääporras jatkuu kellariin. Aiempi käynti alkupe-
räisen osan takajulkisivulta on suljettu ja korvattu yläikkunalla.

Ullakko

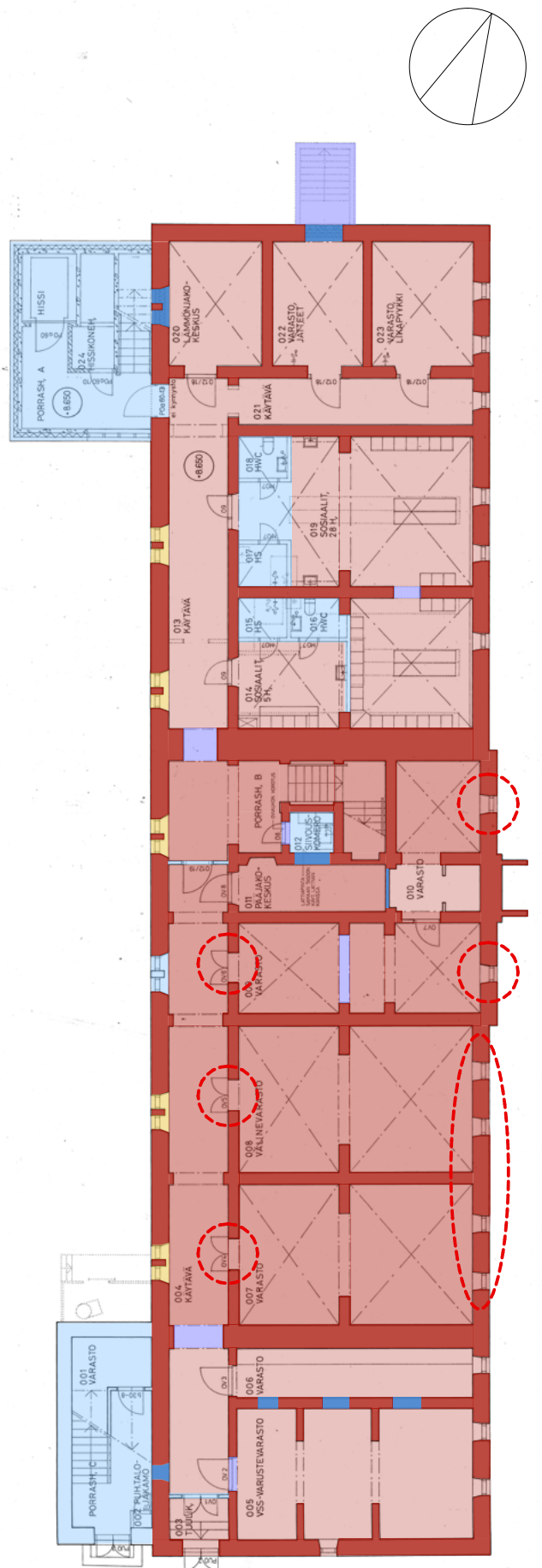
Pääportaasta on pääsy ullakolle, jossa pääsee aistimaan alkuperäisyyttä rakenteiden kautta: siellä on alkuperäisiä puisia kattoristikoida, ensimmäisen rakennusvaiheen tiilijulkisivujen fragmentteja sekä koristeelliset päätyikkunat profiileineen ja heloineen, joko 1900-luvun vaihteen laajennusvaiheessa uudelleen tehtyinä tai vanhalta paikaltaan uuteen julkisivuun siirrettyinä.

Pohjoispäättyyn on tehty iv-konehuoneet ja lattia on peitetty kulkurakentein. Keskiosalla ja eteläpäädyssä rakenteet ovat kattavammin näkyvissä. (Katso 4.3.2. Ullakolla säilyneet vanhat rakenteet)

	SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
	ALKUPERÄINEN HUONETILA, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
	ALKUPERÄINEN TILAMUOTO TAI KÄYTTÖ / OSITTAINEN MUUTOS
	MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSI TAI UUSITTU OVI, UUSI RAKENNUSOSIA
	UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
	PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO
	SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA / FRAGMENTTEJA (esim. kellari-ikkunat ja kaariportit)

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

KÖYHÄINTALON LASARETTI RAK 5 Kellari 1:250

4.3 SISÄTILOJEN NYKYTILANNE

4.3.1 SISÄTILAT JA SÄILYNEET RAKENNUSOSAT

POTILASHUONEET amoy 2024

Vanhin rakennusosa, 1. krs

← Salin sivuseinään potilashuoneiden välille on avattu uusi kulkuaukko.

← Käytäväseinää vasten on aputilavyöhyke.

Vanhin rakennusosa, 2. krs

← Yläkerran saliin on järjestetty kuusi vuodepaikkaa. Aputilavyöhyke sijaitsee 1. kerroksen tapaan käytäväseinällä.

Laajennusosa v. 1907, 1. krs

→ Eteläisen porrashuoneen rakentamisen myötä viereiseen saliin puhkaistiin uusi ikkuna-aukko 1950-luvun puolivälissä, viereiseltä seinältä suljetun tilalle. Ensin tehtiin kookkaampi 9-ruutuinen ikkuna, joka myöhemmin kavennettiin viereisten ikkunoiden mukaiseksi.

→ Alkuperäisiä ikkuna-aukkoja potilastiloista eteläisellä rakennusosalla.

↓ Laajennusosan poikkikäytävä.

↘ Näkymä laajennusosan liittymäkohdasta pohjoiseen sivukäytävälle ja vanhimpaan rakennusosaan.

1. kerros

↑ Lounaisjulkisivun viereinen sivukäytävä vuoden 1899 laajennusosan liittymäkohdasta pohjoisesta päädyistä.

2. kerros

↑ Pohjoinen käytävä laajennusosan liittymäkohdasta. Syvennyksen kohdalla on suljettu aukko pääportaaseen.

→ Ullakolla on säilössä joitakin vanhoja ikkunoita.

→ Kellarissa on säilössä muutama vanha väliovi.

↓ Sivukäytävän alkuperäiset ikkunalaudat eroavat detaljeiltaan: vasemmalla vanhimmasta rakennusvaiheesta ja oikealla vuoden 1899 laajennusosalta. Kuvat ensimmäisestä kerroksesta.

1. krs

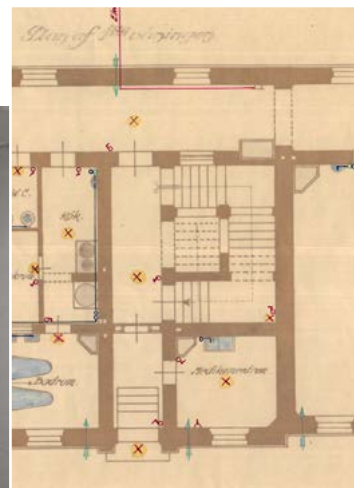
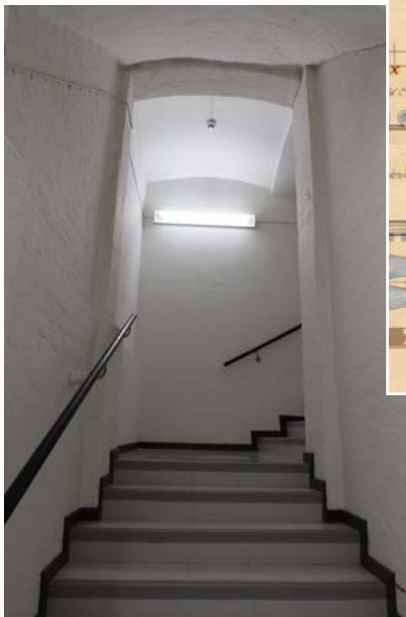
↑ ↓ Pääsisäänkäynti ja sisäänkäyntikäytävä.

↑ Käytäväseinällä on ensimmäisen porrassyöksen kohdalla ollut alun perin aukko, ovi tai ikkuna. Aukkoa on muokattu jo ensimmäisen laajennusvaiheen yhteydessä. Mahdollisesti myös porrassyöksiä on muutettu. Myös toisessa kerroksen vastaa-
vassa kohdassa olevalla lepotasolla on ollut aukko.

↓ Kellarin porras,
kohti 1. kerrosta

↑ Pohjapiirustusote 1. krs
(v.1913). HKA.

2. krs

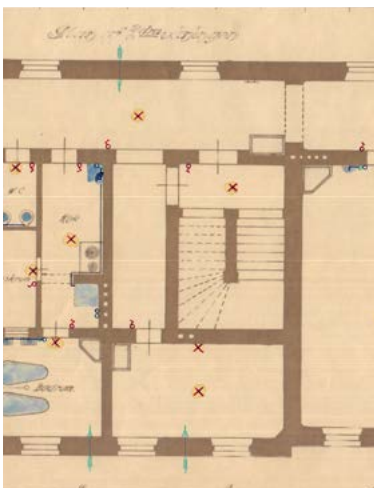

← ↑ Näkymät 1. ja 2. kerroksen väliseltä lepotasolta.

↓ 2. kerroksen lepotason holvauksia.

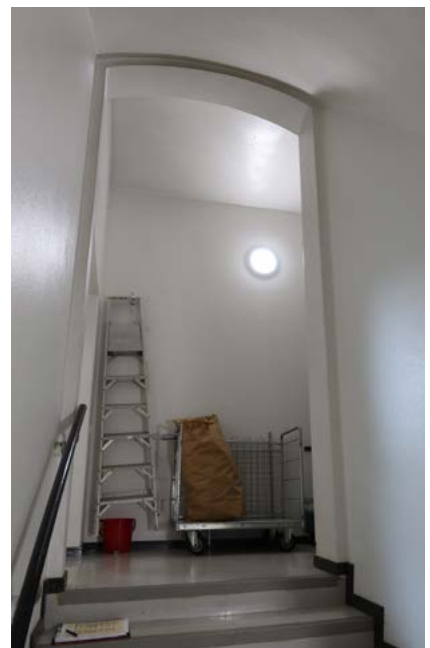

↓ Toisen kerroksen sisäänkäyntitason ja sivukäytävän välisessä seinässä on alun perin ollut aukko, ovi tai ikkuna.

↑ Pohjapiirustusote 2. krs (v.1913). HKA.

↓ Näkymä 2. kerroksen tasolta alas.

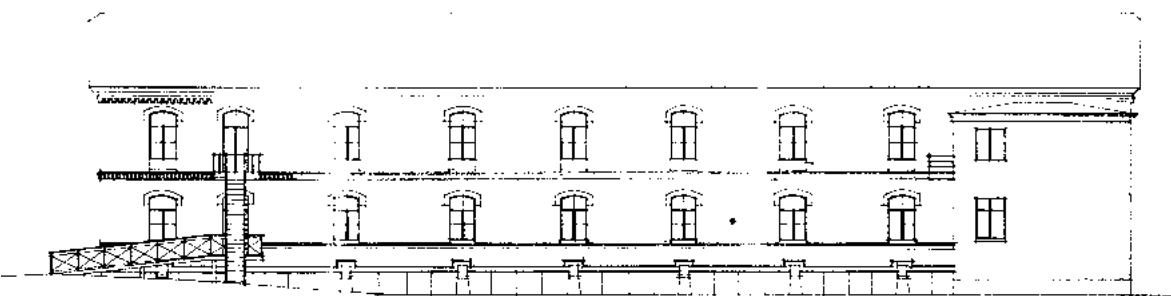

↓ Lounainen julkisivu 1964. RaVa.

Takajulkisivulla kellarissa on suunnitelmien perusteella ollut alkuaan samanlaiset yksittäiset ikkunat kuin pääjulkisivulla. Julkisivupiirustuksia tai valokuvia takajulkisivulta ei kuitenkaan ole.

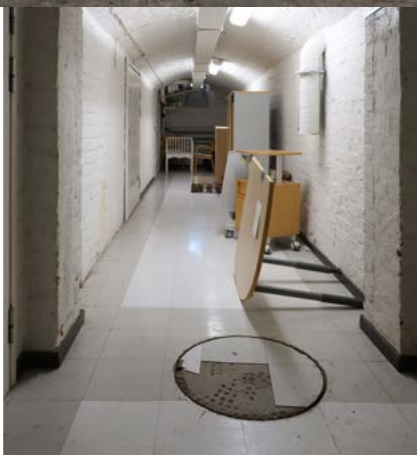
Vuoden 1964 piirustusvaiheessa julkisivuun on mahdollisesti "jäänyt" vanha tieto pienistä ikkunoista, sillä pohjapiirustuksessa ikkunat on näytetty leveämpinä. Nykyisten ikkunoiden ajoitus ei ole tiedossa; ikkunaparit näkyvät ensimmäistä kertaa vuoden 1987 julkisivupiirustuksissa, mutta ne lienevät vanhemmat. Julkisivulla ikkunaparin yläpuolella on suora tiiliholvi kuten alkuperäisessä osassa pääjulkisivulla.

Kellarissa ovat säilyneet alkuperäiset tiiliholvit,
ja tilat ovat paikoin erittäin näyttäviä.

Myös sivukäytävältä kellarihuoneisiin aukeavista
ovista vanhimmat saattavat olla alkuperäisiä.

4.3.2 ULLAKOLLA SÄILYNEET VANHAT RAKENTEET

amoy 2024

Lasaretin ullakolla on säilynyt suuri osa alkuperäisen rakennuksen fragmenteista, jotka jäivät 1900-luvun vaihteen laajennusosien peittoon.

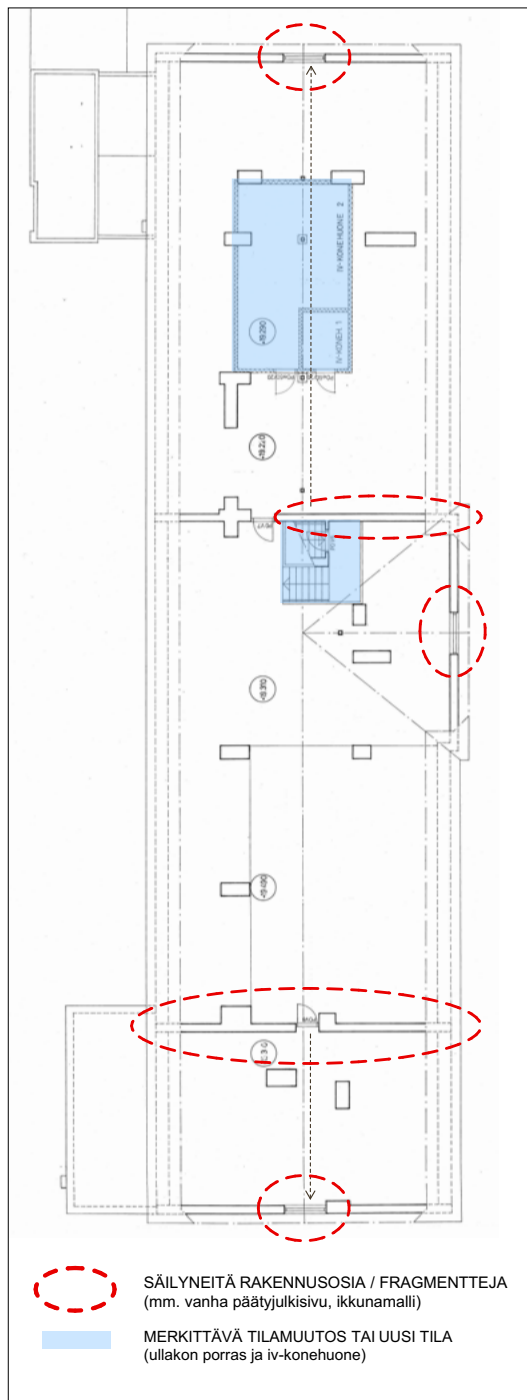

↑ Ullakon porras, taustalla pääjulkisivun ikkuna

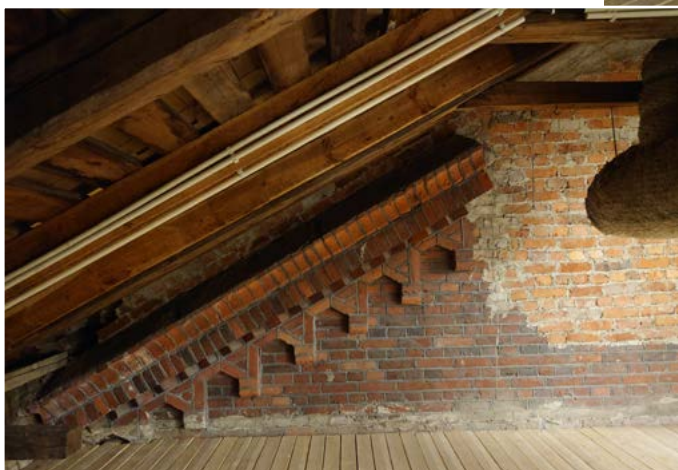
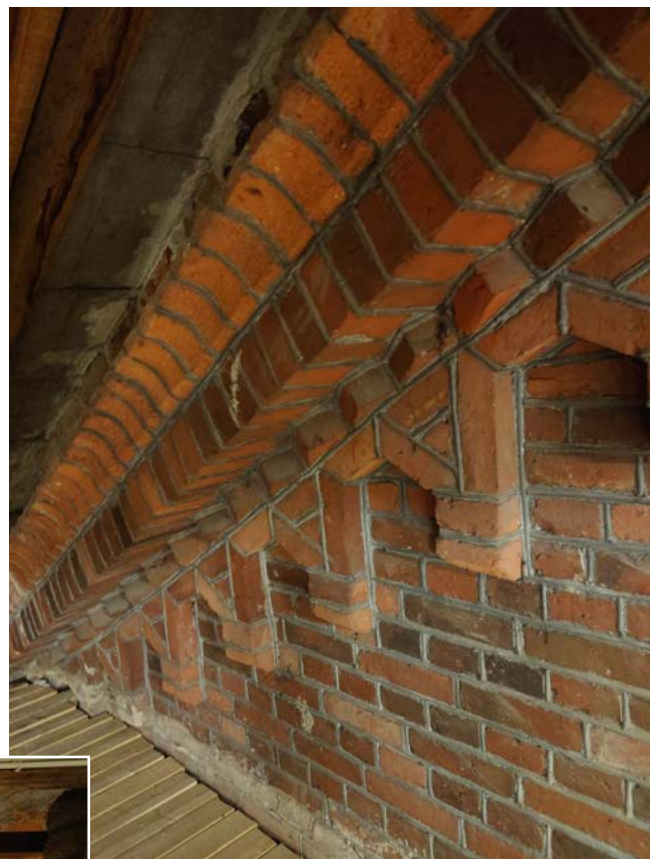
Eteläisen laajennuksen ullakolla on säilynyt vanhaa luonnetta ja yksityiskohtia. Oikeanpuoleisessa kuvassa sisätilaan jäänyttä alkuperäistä eteläjulkisivua valkaistuna, oven vasemmalla puolella muurauksesta voi aavistaa vanhan päätyikkunan paikan.

← Kaavio ullakon säilyneistä rakennusosista. amoy 2024

Kaavion pohjakuvana pohjapiirustus vuodelta 1987. "Ullakko-kerros", Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto, suunn. T. Melajärvi. RaVa

Ullakonäkymiä pohjoisesta laajennusosasta. Fragmentti alkuperäistä pohjoisjulkisivun räystästä. Pohjoinen ullakko on erotettu nykyisin omaksi tilakseen, jossa ovat iv-konehuoneet.

6 ARVOT JA ANALYYSI

KIVELÄN KÖYHÄINTALON LASARETTI JA SEN ARVOT

Arkkitehti Theodor Höijerin suunnittelema Kivelän köyhäntalon Lasarettirakennus valmistui vuonna 1878 Höijerin 1870-luvun alussa suunnittelemaan Kivelän köyhäntalon pihapiirin reunamille. Lasaretti on rakennushistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas. Theodor Höijer (1843–1910) oli 1800-luvun lopun merkittävimpiä suomalaisia arkkitehteja, joka Köyhäntalon alkuvaiheen rakennusten lisäksi suunnitteli uransa loppuvaiheessa Kivelän alueelle myös Köyhäntalon tuberkuloosipaviljongit. Lopullisen symmetrisen muotonsa rakennus sai kahden 1900-luvun vaihteen laajennusvaiheen jälkeen. Alkuperäisosa ja 1900-luvun vaihteen laajennukset muodostavat kokonaisuuden, jonka eri osien arvo on yhtä suuri. Lasaretti on osa vanhinta säilynyttä kerrostumaa Kivelän köyhäntalovaiheesta. Se on myös Helsingin vanhimpia varta vasten sairaalakäyttöön suunniteltuja rakennuksia. Rakennuksen tiilijulkisivut ovat erittäin hyvin säilyneet, muutamista muutoksista huolimatta. Ikkunat on uusittu vanhaa mukailen, ulko-ovet ovat moderneja teräsulko-ovia. Sisätiloissa alkuperäisiä rakennusosia on säilynyt lähinnä muuri- ja holvirakenteissa. Pohjaratkaisu käytävineen ja huonetiloineen on kuitenkin suurimmalta osaltaan alkuperäinen.

RAKENNUKSEN ARKKITEHTUURI

Alkuperäisvaihe ja varhaiset laajennukset

Alkuperäinen rakennusvaihe käsitti keskirisaliitin pääsisäänkäynteineen ja porrashuoneineen sekä kaksi sen eteläpuoleista potilashuonetta. Näiden takana oli tiloja yhdistävä sivukäytävä. Vuonna 1899 rakennuksen pohjoispuolelle lisättiin symmetrisesti kaksi potilashuonetta ja sivukäytävä ja niiden jatkeeksi poikkikäytävä ja päätyhuoneet. Vuonna 1907 rakennuksen eteläpäätyyn lisättiin vastaava poikkikäytävä päätyhuoneineen.

Rakennuksen tiiliarkkitehtuuri

Lasarettirakennus on harjakattoinen puhtaaksimuurattu tiilirakennus. Rakennuksen tiilikoristelu on suhteellisen maltillista mutta jäntevää ja vertautuu aikakauden käyttöarkkitehtuuriin kuten kasarmeihin. Julkisivu on jaettu kerroksittain vaakalistoin, koristelu monipuolistuu ylöspäin mentäessä, päättyen räystäällä hammas-tuvaan listaan. Tiilikoristelua on kerroslistojen lisäksi aukkojen ja valeikkunoiden ympärillä. Molemmissa päädyissä umpiseinäosilla on tiilikoristeita. Pääsisäänkäyntiä on korostettu kevyesti ulkonevalla risaliitilla ja kolmiopäädyllä.

Vesikatto

Rakennuksessa on konesaumattu peltikatto. Vesikattolla on päätyräystäillä ja keskirisaliitissa erikoiset alas-

päin viettävät viisteet, jotka on esitetty jo alkuperäisissä piirustuksissa.

Theodor Höijer

Theodor Höijer oli 1800-luvun jälkipuoliskon merkittävimpiä suomalaisia arkkitehteja, joka suunnitteli aikakauden keskeisiä rakennuksia Helsingissä. Kivelän alueelle Höijer suunnitteli ensimmäisen köyhäntalokokonaisuuden vuonna 1873. Siihen kuului useita paviljonkirakennuksia. Jäljellä on ainoastaan köyhäntalon päärakennus (Rak 3), joka sijaitsee myöhemmän laajennuksen keskellä. Myöhempiä säilyneitä köyhäntalon rakennuksia Höijeriltä ovat Lasaretin lisäksi Tuberkuloosipaviljongit 1900-luvun alusta (Rak 12, 13 ja 14).

MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Myöhemmät laajennukset

Lasarettirakennusta on myöhemmin laajennettu kahdella porrashuoneella, joista ensimmäinen rakennettiin länsijulkisivun eteläpäähän 1940-luvun lopulla. Toinen pohjoispäähän 1980-luvun lopulla tehty laajennus edustaa laadukasta oman aikansa arkkitehtuuria. Sen julkisivuissa on jäljitely alkuperäistä tiilisaumausta.

kuvat amoy 2024

Julkisivumuutokset

Lasarettirakennuksen julkisivut ovat uusia porrashuoneita lukuun ottamatta säilyttäneet vanhan asunsa erittäin hyvin, vaikka ikkunat ja ulko-ovet onkin uusittu. Ikkunat mukailevat vanhaa tyyliä vaikkakin sisäänsisään aukeavina. Ulko-ovet on tehty moderneina metallioivina. Muilta osin muutamat harvat julkisivumuutokset ovat huomaamattomia aukkomuutoksia, jotka on toteutettu vanhan arkkitehtuurin mukaisina.

Sisätilamuutokset

Rakennuksen sisätilojen pinnat, rakennusosat ja materiaalit ovat pääsääntöisesti uusia. Tilojen alkuperäinen pohjaratkaisu käytäväverkostoineen ja niiden varrelle sijoittuvine potilashuoneineen ja aputiloineen on kuitenkin säilynyt. Parhaiten vanha tunnelma on säilynyt pääportaassa ja kellarissa, joissa tiloille antavat luonnetta holvaukset ja paksut muurirakenteet.

Alkuperäiset rakennusosat

Rakennuksen alkuperäiset julkisivut, tiilipinnat ja tiilikoristeet saumauksineen sekä graniittisokkeli, ovat hyvässä kunnossa. Rakennuksen ullakolla on säilynyt laajennusvaiheissa piiloon jääneitä julkisivurakenteita, joiden arvo on yhtä suuri kuin muidenkin alkuperäisöiden. Ullakolla on säilyssä muutamia vanhoja ikkunoita.

Sisätilojen seinämuurien sekä porrashuoneiden ja kellarin tiiliholvien lisäksi on säilynyt osa sisäpuolisista ikkunapenkeistä. Rakennuksen kellarissa on säilynyt vanhoja käytäväovia ja lisäksi kellarissa on säilyssä muutamia väliviovia, jotka saattavat olla alkuperäisiä.

ARVOT JA SUOSITUKSET

Julkisivut

Rakennuksen alkuperäisten osien tiilijulkisivut ovat erittäin arvokkaita. Julkisivuihin tehtävien muutosten tulisi olla palauttavia. Varsinaisia häiritseviä muutoksia ovat lähinnä modernit metalliulko-ovet.

Sisätilat

Rakennuksen sisätiloissa vanha pohjaratkaisu käytävineen ja huonetiloinineen on arvokas. Länsijulkisivun suuntainen pitkä sivukäytävä on alkuperäisen arkkitehtuurin keskeinen tila, jonka avonaisuus ja näkymät tulee säilyttää. Käytävän vanhaan ilmeeseen vaikuttaisi suuresti välivioien ulkonäön palauttaminen kellarissa säilyssä olevien vanhojen ovien mallin mukaan.

Pääporrashuone on avautunut aiemmin nykyistä laajemmin viereisiin tiloihin, minkä palauttamista voisi tutkia tulevien korjausten yhteydessä.

7 LÄHTEET

AIEMMAT SELVITYKSET

Loci maisema-arkkitehdit Oy, 2012. Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskus.

PAINETUT LÄHTEET

Heikkilä-Kauppinen, Marja 2017. Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle. Teoksessa Rakennetun Suomen tarina. Toim. Harri Hautajärvi. Helsinki: Rakennustieto, s. 130–163.

Heiniö, Paavo; Rosén, Ragnar; Soininen, Gunnar & al, 1968. Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Klinge, Matti 2012. Pääkaupunki. Helsinki ja Suomen valtio 1808–1863. Helsinki: Otava.

Pulma, Panu, 1994. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, s. 15–162.

ARKISTOT JA NIIDEN LYHENTEET

AMA	Arkkitehtuurimuseon arkisto
amoy	arkkitehdit mustonen oy
HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseo
KA	Kansallisarkisto
MVA	Museoviraston arkisto
HRVA	Helsingin rakennusvalvonnan arkisto
KYMPA	Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkisto

